Выходзіць з 20 снежня 1945 года

НАСТАЎНІЦКАЯ газета

№ 62 (5393)
Аўторак, 28 мая 2002 года

ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Нарады

ВНУ чакаюць перамены

На нарадзе рэктараў вышэйшых навучальных устаноў у Гомелі была прадстаўлена Канцэпцыя структурнай пабудовы праекта Закона Рэспублікі Беларусь "Аб вышэйшай адукацыі".

Упершыню нарада рэктараў вышэйшых навучальных устаноў праходзіла не ў сталіцы, і гэтая акалічнасць у значнай ступені вызначыла тэматыку сустрэчы – вельмі шмат гаварылася аб праблемах рэгіянальнай вышэйшай адукацыі.

– На савецкай і нават на постсавецкай прасторы сталічныя ВНУ заўсёды займалі прывілеяванае становішча, – заўважыў старшыня Савета рэктараў вышэйшых навучальных устаноў Аляксандр Казулін. – Але ў сучаснай Беларусі рэгіёны маюць гэткае ж значэнне, што і цэнтр. Больш за тое, не будуць развівацца рэгіёны, дык і Беларусь – не будзе. Таму трэба, каб універсітэты ў рэгіёнах былі моцнымі.

На некаторых аспектах рэгіянальнай адукацыйнай палітыкі спыніўся ў сваім выступленні рэктар Гомельскага дзяржаўнага універсітэта Міхаіл Селькін. Ён адзначыў, што найважнейшым рэсурсам кадравага забеспячэння рэгіёнаў з'яўляецца кааперацыя вышэйшых навучальных устаноў. Так, замест таго, каб адкрываць усё новыя спецыяльнасці ў рэгіянальных ВНУ, трэба ствараць там вучэбныя цэнтры вядучых універсітэтаў. І гаворка ідзе не пра філіялы – прыём на першы курс, базавую падрыхтоўку, вучэбныя і вытворчыя практыкі, магчыма, выпуск і размеркаванне ў стане забяспечваць рэгіянальныя ВНУ, а прафесійную падрыхтоўку можа ажыццяўляць спецыялізаваны універсітэт, які ладзіць вучэбны працэс на старшых курсах на сваёй базе. Такім шляхам, на думку Міхаіла Селькіна (і яго падтрымалі калегі), можна вырашаць рэгіянальныя праблемы падрыхтоўкі кадраў без дадатковага фінансавання і забяспечыць больш поўнае вяртанне выпускнікоў у месцы размеркавання.

Кіраўнікі рэгіянальных ВНУ ўпэўнены, што калі не будуць прыняты адпаведныя рашэнні на дзяржаўным узроўні, дык, нягледзячы на ўсе іх намаганні ва ўстанаўленні і ўмацаванні сувязяў з акадэмічнымі і галіновымі навуковымі арганізацыямі, ператварэнне рэгіянальных класічных універсітэтаў у сапраўды навуковыя і культурныя цэнтры рэгіёнаў зацягнецца на многія дзесяцігоддзі. Таму рэктары лічаць надзвычай важным прыняцце на дзяржаўным узроўні рашэння аб уключэнні малых акадэмічных і галіновых навуковых арганізацый, размешчаных у абласных цэнтрах, у структуру рэгіянальных ВНУ, дзе вядуцца навуковыя даследаванні па адпаведных напрамках (на правах падраздзялення двайнога падначалення без змянення формаў уласнасці і крыніц фінансавання), а таксама паступовае вывядзенне са сталічных навуковых арганізацый тэматыкі рэгіянальнага характару і перадачу яе рэгіянальным ВНУ.

Рэалізацыя гэтых прапаноў, на думку ўдзельнікаў нарады, дазволіла б у значным аб'ёме ажыццяўляць інтэграцыю навукі і вышэйшай адукацыі, ствараць вучэбна-навуковыя цэнтры з такімі атрыбутамі як аспірантура, дактарантура, саветы па абароне дысертацый.

Аб канцэнтрацыі сіл у галіне падрыхтоўкі кадраў і навуковых даследаванняў гаварыў і Міністр адукацыі Пётр Брыгадзін. Ён адзначыў, што Міністэрства адукацыі падтрымае ўсякія ініцыятывы ВНУ, калі яны будуць скіраваны на павышэнне якасці.

Удзельнікі нарады абмеркавалі і пастараліся ўдакладніць свае пазіцыі і адносна некаторых мер у дачыненні да вышэйшай школы. Так, Міністэрства фінансаў ставіць пытанне аб тым, каб змяніць суадносіны колькасці выкладчыкаў ВНУ да колькасці студэнтаў у бок значнага павелічэння апошняй. Рэктары адразу ж падлічылі, якімі вялізнымі скарачэннямі і ўзрастаннем нагрузак гэта пагражае, і прапанавалі сваю, абгрунтаваную, прапорцыю, на якую можа пагадзіцца вышэйшая школа без гібельных наступстваў.

Што да патрабавання "выселіць" усіх арандатараў са сцен навучальных устаноў, дык рэктары, наадварот, лічаць мэтазгодным і фінансава абгрунтаваным здачу ў арэнду плошчаў, якія не задзейнічаны ў адукацыйным працэсе. І гэтае права яны хацелі б захаваць за ВНУ.

На мінулай, лютаўскай, нарадзе рэктараў у якасці прыярытэтнай была вызначана задача пераходу да шматступеннай сістэмы падрыхтоўкі спецыялістаў (бакалаўр–спецыяліст–магістр), і на цяперашняй нарадзе гэта размова мела працяг. Былі агучаны праект плана мерапрыемстваў па пераходзе на шматступенную сістэму падрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыяй. Але перш чым ён будзе прыняты, ВНУ азнаёмяцца з праектам і дашлюць распрацоўшчыкам свае заўвагі і прапановы.

Усе нарматыўныя акты па вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў бліжэйшы час павінны быць прыведзены ў адпаведнасць з новай рэдакцыяй Закона аб адукацыі. Будуць распрацаваны палажэнні аб бакалаўрыяце і магістратуры, класіфікатар спецыяльнасцей і першасных пасад вышэйшай і сярэдняй спецыяльнай адукацыі ў рамках двухступеннай сістэмы, нарматыўная база сістэмы кіравання якасцю адукацыі і інш. Як адзначыў намеснік Міністра адукацыі Аляксандр Жук, у гэтую работу будуць уключаны ўсе ВНУ краіны.

На нарадзе ўпершыню была прадстаўлена Канцэпцыя структурнай пабудовы праекта Закона Рэспублікі Беларусь "Аб вышэйшай адукацыі", у якой – 12 раздзелаў і 120 артыкулаў. Рэктараў ВНУ таксама прасілі даслаць свае меркаванні аб прадстаўленым дакуменце.

Сустрэча ў Гомелі была вельмі карыснай з пункту гледжання пастаноўкі новых задач у сувязі з прыняццем Закона аб адукацыі. І працяг гэтай размовы адбудзецца ўвосень на нарадзе рэктараў ВНУ на Віцебшчыне.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Жэня Дваранінава — выпускніца віцебскай сярэдняй школы № 10, пераможца міжнароднай алімпіяды сярод школьнікаў краін СНД і Балтыі па рускай мове, якая праходзіла ў Маскве.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛТА.

Сталі ўладальнікамі "Крыштальнага глобуса"

У "Артэку" прайшоў шосты Міжнародны конкурс-семінар школьных настаўнікаў

Прызавыя месцы аспрэчвалі дзевяць удзельнікаў фіналу. Пяць з іх – прадстаўнікі Расіі і чатыры – Украіны. Першае месца, грашовую прэмію і галоўны прыз – "Крыштальны глобус" атрымаў настаўнік матэматыкі сярэдняй школы № 8 Астрахані з Расіі настаўнік вышэйшай катэгорыі, прызёр абласнога конкурса "Настаўнік года – 1997" Віктар Барысавіч Сераглазкін.

Разам з гэтым праводзіліся міжнародныя конкурсы выкладчыкаў вышэйшых навучальных устаноў і педагогаў дадатковай адукацыі. У конкурсе выкладчыкаў ВНУ першае месца журы прысудзіла доктару педагагічных навук, прафесару кафедры псіхалогіі і развіцця Маскоўскага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта Аляксандру Ільічу Савянкову. Сярод фіналістаў–педагогаў дадатковай адукацыі лепшай прызнана класны кіраўнік класа–студыі гімназіі № 411 "Гармонія" Санкт-Пецярбурга, настаўнік вышэйшай катэгорыі Алена Уладзіміраўна Жыгалка.

Кожнаму таксама ўручаны "Крыштальны глобус" і грашовая прэмія. Удзельнікі конкурсу, запрошаныя азнаёміліся з Міжнароднай выставай інавацыйнага педагагічнага вопыту "Асоба: праблемы выхавання, развіцця, адукацыі", пабачылі новую адукацыйную праграму "Вучэбнае тэлебачанне" і прынялі ўдзел у рабоце штогадовай Міжнароднай навукова–практычнай канферэнцыі "Дыялог адукацыйных сістэм у сучасным свеце".

Адам МАРКЕВІЧ.

Полацку - 1140, Еўфрасінні Полацкай - 900

25 мая ў Полацку распачаліся ўрачыстасці з нагоды 1140-годдзя гэтага найстаражытнейшага беларускага горада і 900-годдзя з дня нараджэння вялікай асветніцы і падзвіжніцы святой Еўфрасінні Полацкай. Святочныя мерапрыемствы працягнуцца да 5 чэрвеня - афіцыйнага Дня Еўфрасінні Полацкай.

Для палачан і гасцей славутага горада падрыхтавана насычаная духоўна–культурніцкая праграма: вялікі гала–канцэрт на плошчы Свабоды, фальклорныя святы і "Горад майстроў", водна–спартыўная феерыя і тэатралізаванае шоу, цікавыя выставы ў розных полацкіх музеях, канцэрт вакальнай і арганнай музыкі, III Міжнародны фестываль званарскага мастацтва "Свята звону", навукова–практычная канферэнцыя "Званы праваслаўя", канцэрты духоўнай і класічнай музыкі, урачыстыя набажэнствы і хрэсны ход.

Не засталіся ў баку ад урачыстасцей і навучальныя ўстановы горада. Як паведамілі ў Полацкім гарадскім аддзеле адукацыі, у школах ужо адбыліся (і яшчэ маюць адбыцца ў новым навучальным годзе) шматлікія вучнёўскія навукова–практычныя канферэнцыі, чытанні, выстаўкі. Чынны ўдзел навучэнская моладзь Полацка ўзяла ў "Горадзе майстроў", канцэртах, а галоўнае вячэрняе шоу сабрала на гарадскім стадыёне каля 500 сёлетніх выпускнікоў.

Мікола ЧЭМЕР.

Усё наша жыццё задакументавана і заархівіравана

Сёння беларускія архівісты адзначаюць адразу тры знамянальныя даты: 80-годдзе Дзяржаўнай архіўнай службы, 75-годдзе цэнтральнага органа кіравання архіўнай галіной краіны - Нацыянальнага цэнтра па архівах і справаводству і 75-годдзе Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь.

Напярэдадні гэтых святаў субяседнікам нашага карэспандэнта стаў галоўны рэдактар часопіса "Архівы і справаводства" Святаслаў Маркавіч АСІНОЎСКІ.

- Святаслаў Маркавіч, якое значэнне, на Ваш погляд, маюць архівы і архіўныя дакументы ў жыцці грамадства і асобнага чалавека?

– З'яўляецца на свет новы чалавек – і амаль адначасова з гэтай падзеяй ствараецца першы ў яго жыцці дакумент – пасведчанне аб нараджэнні, або па-ранейшаму – метрыка. Менавіта з яе і пачынаецца "дакументальная гісторыя" кожнага з нас. І колькі б гадоў ні было адмерана нам лёсам – на працягу ўсяго нашага жыцця, да самага скону, нас суправаджае Яго Вялікасць Дакумент: дзіцячы садок, школа, інстытут, армія, завод, установа, пенсія і – апошні наш прытулак... Можна колькі заўгодна кпіць наконт усёй гэтай бюракратыі, але факт застаецца фактам: увесь жыццёвы шлях чалавека непазбежна будзе задакументаваны, а пасля – і заархіваваны. Мы ідзем па жыцці, а дзесяткі і сотні адпаведных чыноўнікаў ствараюць дакументы, без якіх гэтае самае жыццё не ўяўляецца магчымым.

Нарэшце мы адыходзім у нябыт (факт гэты, дарэчы, тычыцца толькі нас асабіста), а наша "дакументальнае існаванне" як бы працягваецца, бо ў архівах захоўваюцца многія дакументы, якія сведчаць, што мы былі, вучыліся, жаніліся, нараджалі дзяцей, працавалі, служылі ў войску, абаранялі дысертацыі, рабілі вынаходніцтвы, парушалі законы, хварэлі, паміралі...

Усё сказанае вышэй тычыцца і безлічы прадпрыемстваў, арганізацый, устаноў, фірм, з якімі звязана жыццё кожнага з нас. Іх дзейнасць – вытворчая, фінансавая, сацыяльная, навуковая, прававая, культурная – таксама дакументуецца, а затым – архівуецца. З тым, каб нам, а праз нейкі час і тым, хто будзе пасля нас, можна было з той ці іншай нагоды аднавіць той ці іншы эпізод жыцця і працы, нешта дакументальна пацвердзіць.

Вось чаму справаводства (гэта значыць стварэнне і распаўсюджанне дакументаў) і архіўная справа (захоўванне, вывучэнне і аналіз дакументаў) патрабуюць самай пільнай увагі дзяржавы.

- Што Вы можаце сказаць аб адносінах кіраўніцтва дзяржавы і ўрада да архіўнай галіны і яе праблем?

– Трэба адзначыць, у Беларусі развіццю і справаводства, і архіўнай справы аддаецца досыць пільная ўвага з боку дзяржаўных органаў кіравання. Пералік усяго зробленага будзе даволі доўгім, таму назаву толькі некаторыя факты, якія пацвярджаюць сказанае вышэй. Прыняты і дзейнічае Закон Рэспублікі Беларусь "Аб Нацыянальным архіўным фондзе і архівах у Рэспубліцы Беларусь". Створана Дзяржаўная інспекцыя архіваў і справаводства, якая кантралюе дзейнасць справаводчых службаў і архіўных устаноў краіны. На гістарычным факультэце Белдзяржуніверсітэта распачата падрыхтоўка прафесійных архівістаў і, зусім нядаўна, дакументазнаўцаў. Даволі паспяхова працуе створаны ў пачатку 1990–х гадоў Беларускі дзяржаўны інстытут дакументазнаўства і архіўнай справы, пры якім адкрыта аспірантура. Наша краіна, першая на постсавецкай прасторы, займела Беларускі навукова–даследчы цэнтр электроннай дакументацыі, які распрацоўвае шляхі і методыку пераводу папяровых дакументаў на электронныя носьбіты.

Згодна з пастановай Урада ад 12 сакавіка 1998 г. у Беларусі пачалося стварэнне сеткі раённых і гарадскіх архіваў па асабоваму складу. Сёння гэта вельмі важная і патрэбная грамадству справа блізкая да завяршэння – у краіне ўжо дзейнічаюць 102 такія архіўныя ўстановы.

Толькі што, 17 мая, у Цэнтрархіве адбылася Рэспубліканская нарада па праблемах архіўнай справы з удзелам прадстаўнікоў Урада краіны, абласных і Мінскага гарадскога выканкамаў.

У шэрагу пералічаных вышэй мерапрыемстваў – і заснаванне ў маі 1998 г. часопіса "Архівы і справаводства", які за гады сваёй дзейнасці стаў аўтарытэтным метадычным дапаможнікам для справаводаў і архівістаў рэспублікі. У часопісе друкуюцца заканадаўчыя і нарматыўныя акты, інструкцыі і дзяржаўныя стандарты, метадычныя рэкамендацыі і практычныя парады па дакументацыйнаму забеспячэнню кіравання, складанню, распаўсюджанню, апрацоўцы, уліку, аналізу, архіўнаму (у тым ліку электроннаму) захоўванню вытворчай, кадравай, фінансавай, прававой, фінансавай і другой дакументацыі.

Галоўная задача часопіса – дапамагчы тысячам спецыялістаў справаводчых службаў і архіўных устаноў Беларусі правільна складаць і надзейна захоўваць дакументы, быць у курсе ўсіх змен, што адбываюцца ў заканадаўстве, якое тычыцца справаводства і архіўнай справы.

- Архівы, дакументы, справаводства і - школа... Якую сувязь Вы бачыце паміж імі?

– Школы адвеку былі не толькі адукацыйнымі ўстановамі, але і асяродкамі высокай культуры, у тым ліку і справаводчай. Часта менавіта да настаўніка, асабліва вясковага, людзі звярталіся з просьбай "скласці паперу". Сёння ў школах вучаць дзяцей тысячы і тысячы настаўнікаў, якія паўсядзённа з'яўляюцца, так бы мовіць, аб'ектамі справаводства, у першую чаргу – кадравага, сацыяльнага. Працуюць у школах і многія сотні работнікаў, якім даручана, скажам так, весці школьныя справы. Звычайна гэтыя людзі не маюць належнай прафесійнай падрыхтоўкі і набіваюць сабе мноства гузакоў, пакуль спасцігнуць сакрэты справаводчага майстэрства.

Не стану хаваць свайго спадзявання на тое, што мы разлічваем на школьных справаводаў як на патэнцыяльных падпісчыкаў нашага часопіса.

Завяршаючы нашу размову, хацелася б звярнуць увагу вось на што. Развіццё справаводства і архіўнай справы апошнім часам ідзе досыць актыўна. Пачынаецца масавая камп'ютэрызацыя гэтых галін, узнікаюць першыя ў краіне архівы электронных дакументаў. Недалёкі той час, калі сотні тысяч, мільёны дакументаў будуць захоўвацца ў памяці камп'ютэраў, калі чалавек, правёўшы адпаведныя аперацыі, зможа ў лічаныя хвіліны атрымаць электронную копію дакумента, завераную электронным подпісам.

Усё гаворыць за тое, што сённяшнія школьнікі ў хуткім часе змогуць, атрымаўшы адпаведную вышэйшую або сярэднюю спецыяльную адукацыю, стаць спецыялістамі дакументацыйнага і інфармацыйнага забеспячэння кіравання – сучаснымі справаводамі і архівістамі, узброенымі камп'ютэрнымі тэхналогіямі.

Упэўнены, што ў такіх спецыялістаў – самыя шырокія перспектывы.

Гутарыла Святлана БЕНЬ.

Паважаныя чытачы!

Працягваецца падпіска на другое паўгоддзе 2002 года. Падпісацца на "Настаўніцкую газету" можна ў любым паштовым аддзяленні ці ў агенцтве "Белсаюздруку".

– ***выданне асветнікаў Рэспублікі Беларусь***

Падпісны кошт на паўгоддзе
для індывідуальных падпісчыкаў — 13200 рублёў;
на квартал – 6600 рублёў;
на месяц – 2200 рублёў.
Па ведамаснай падпісцы:
на паўгоддзе — 27000 рублёў
на квартал – 13500 рублёў; на месяц – 4500 рублёў.
Індэкс для індывідуальнай падпіскі — 63867,
для ведамаснай — 63363.

Навуковы цэнтр дзяржаўнага маштабу

Міжнародны дзяржаўны экалагічны універсітэт імя Андрэя Сахарава - першая і пакуль адзіная ў рэспубліцы ВНУ экалагічнага профілю - адзначыў 10-гадовы юбілей

Гісторыя Сахараўскага універсітэта хоць і надоўгая, але вельмі насычаная. Адкрыццё ў 1992 годзе Міжнароднага каледжа па радыеэкалогіі імя А.Сахарава непарыўна звязана з імем яго першага рэктара - Аляксандра Люцко. Уласна кажучы, з яго гісторыя і пачыналася.

Аварыя на Чарнобыльскай АЭС заспела Аляксандра Міхайлавіча ў Ціхаакеанскім інстытуце біяарганічнай хіміі Дальнеўсходняга навуковага цэнтра. Вярнуўшыся ў Беларусь, ён, як спецыяліст у галіне прыкладной ядзернай фізікі, актыўна ўключыўся ў навуковыя даследаванні, звязаныя з ліквідацыяй наступстваў аварыі, і работу па радыеэкалагічнай асвеце насельніцтва. А.Люцко - аўтар кнігі "Фон Чарнобыля" і саўтар кнігі "Выжыць пасля Чарнобыля". У ёй сістэмна прааналізавана ўздзеянне радыяцыі на жывыя арганізмы. Разлічаныя на масавага чытача, гэтыя выданні адыгралі значную ролю ў асэнсаванні насельніцтвам таго становішча, якое склалася ў рэспубліцы пасля чарнобыльскай катастрофы.

А.Люцко адзін з першых усвядоміў, што дзеля таго, каб вырашаць праблемы мінімізацыі наступстваў аварыі, патрабуюцца прафесійныя кадры, веды якіх дазвалялі б ім працаваць на стыку такіх навук, як фізіка, хімія, біялогія, медыцына. Да гэтага часу такіх спецыялістаў у рэспубліцы мэтанакіравана не рыхтавалі.

Менавіта дзякуючы намаганням і настойлівасці Аляксандра Міхайлавіча ў 1991 годзе ў праграму ААН міжнароднага супрацоўніцтва па вырашэнню чарнобыльскіх праблем быў уключаны праект "Міжнародны Сахараўскі каледж па радыеэкалогіі", падтрыманы ўдзельнікамі Першага міжнароднага кангрэса памяці А.Д.Сахарава. Ужо праз паўгода гэты праект быў рэалізаваны.

Задачай каледжа было не толькі рыхтаваць спецыялістаў у галіне радыеэкалогіі, радыяцыйнай бяспекі, радыебіялогіі, радыяцыйнай і ядзернай медыцыны, але і правядзенне навуковых даследаванняў па гэтых напрамках.

Здзейсніць тое было няпроста. Вучыць і вучыцца даводзілася ледзь не ў экстрэмальных умовах. Адсутнічалі дысцыплінарныя праграмы, спецыяльная літаратура. Не хапала высокакваліфікаваных выкладчыкаў, абсталявання, дый вучэбных плошчаў: напачатку каледжу было выдзелена толькі восем памяшканняў у будынку Мінскага завочнага політэхнікума, што на Даўгабродскай.

Толькі праз год каледжу быў перададзены будынак, у якім ён размяшчаецца. Умацаванне матэрыяльнай базы дазволіла стабілізаваць вучэбны працэс, а пасля адкрыцця навукова-даследчага сектара пашырылася тэматыка навуковых даследаванняў. У 94-м упершыню набор студэнтаў фарміраваўся на пяцігадовы тэрмін навучання.

Пачатак быў пакладзены, і далей падзеі развіваліся вельмі імкліва. Першы выпуск адбыўся, калі каледж ужо стаў інстытутам. А ў 99-м яму быў нададзены статус універсітэта. І гэта, безумоўна, сведчыла аб прызнанні заслуг усяго калектыву, які нямала зрабіў для развіцця айчыннай экалагічнай адукацыі.

Праўда, на гэтым шляху сталення і ўдасканалення не абышлося без страт. У 1997 годзе трагічна загінуў Аляксандр Міхайлавіч Люцко. Але і сёння памяць заснавальніка універсітэта шануецца нароўні з імем Андрэя Дзмітрыевіча Сахарава - чалавека, у гонар якога названы універсітэт.

***

І вось - Сахараўскі сёння. Яго дзейнасць атрымала міжнароднае прызнанне і курыруецца ЮНЕСКА і МАГАТЭ. Універсітэт супрацоўнічае з замежнымі навуковымі і адукацыйнымі цэнтрамі Францыі, Вялікабрытаніі, Швецыі, Аўстрыі, Германіі, ЗША, што дае выдатную магчымасць лепшым студэнтам і аспірантам прайсці стажыроўку, а падчас і поўны курс навучання ва універсітэтах адной з гэтых краін. Менавіта таму вялікая ўвага надаецца падрыхтоўцы студэнтаў па замежных мовах: англійская і другая еўрапейская мова (па выбары) паглыблена вывучаюцца на працягу пяці гадоў.

У Сахараўскага універсітэта ёсць свой апякунскі камітэт, які складаецца з вядомых замежных вучоных і грамадскіх дзеячаў. Камітэт дапамагае наладжваць творчыя кантакты з замежнымі партнёрамі. У вялікай ступені дзякуючы спонсарскай падтрымцы еўрапейскіх і амерыканскіх арганізацый і прыватных асоб універсітэт забяспечаны належным вучэбным і навуковым абсталяваннем, што дазваляе рыхтаваць спецыялістаў на ўзроўні сучасных патрабаванняў.

Сахараўскі універсітэт - гэта яшчэ і навуковы цэнтр дзяржаўнага маштабу. На яго базе дзейнічае Навукова-даследчы інстытут экалагічных праблем, які "вырас" з тых першых лабараторый, што існавалі ў 1992 года. [illegible]

[illegible]

За 10 гадоў існавання Сахараўскі універсітэт прайшоў [illegible] бачачы перспектывы экалагічнай адукацыі і патрэбы краіны ў спецыялістах экалагічнага профілю, упэўнена ставіць новыя задачы.

Аляксандр АНДРЫЯНАЎ.

Супрацоўніцтва

Узаеміны без межаў

У сакавіку гэтага года выкладчыкі і студэнты з пяці краін - Латвіі, Расіі, Літвы, Беларусі і Швецыі - сабраліся на ўзбярэжжы Балтыйскага мора. Яны праводзілі даследаванне ў рамках міжнароднай праграмы "Межы ўзаемін" ("Boundaries to communication"). Ініцыятарам выступіў шведскі бок, які і стаў асноўнай крыніцай фінансаў у асобе Шведскага інстытута.

Усе ўдзельнікі семінара, акрамя прадстаўнікоў Беларусі, маюць дачыненне да геаграфіі. Студэнты са Стакгольма вывучаюць сацыяльную геаграфію на працягу цэлага семестра. Вучэбная праграма прадугледжвае правядзенне абавязковага практычнага даследавання ў пэўным рэгіёне. Гэта, хутчэй, правіла, чым выключэнне. Як прызнаўся Андрэ, студэнт трэцяга курса, гэта першы падобны вопыт у яго жыцці: "Увогуле ў нас не часта праводзяцца практычныя заняткі такога маштабу". Іншыя ж яго сакурснікі ўжо паспелі пабываць у Францыі, Паўднёвай Амерыцы, Непале. Выкладчык курса "Сацыяльная геаграфія" Дэніс Заламанс піша навуковую працу аб сітуацыі ў памежных раёнах. Таму падобныя семінары ўяўляюць для яго несумненную цікавасць. Самі ж студэнты, збіраючы інфармацыю па сваіх тэмах, атрымліваюць вопыт міжкультурных узаемін. А даныя выкарыстоўваюць потым у сваіх курсавых работах. Сёлета быў выбраны Балтыйскі рэгіён. Ён прыцягвае ўвагу складанай гісторыяй з вялікай колькасцю канфліктаў.

Адбор удзельнікаў адбываўся не па якіх-небудзь прынцыпах, яго можна назваць выпадковым. Так, шведам дастаткова было мець жаданне, каб трапіць у спісы. Латышы павінны былі падмацаваць сваё жаданне пісьмовым тлумачэннем таго, што і як яны збіраюцца вывучаць у час семінара. Літоўскі бок увогуле не займаўся даследаваннем. Абавязкі дзяўчат з Клайпедскага універсітэта (менавіта Клайпеда стала асноўным аб'ектам вывучэння) заключаліся ў арганізацыі сустрэч з прадстаўнікамі афіцыйных структур, заводаў, бальніц, паркаў.

Арганізацыйная мадэль семінара была простай. Выкладчыкі са Швецыі знаходзілі кантакты з універсітэтамі гарадоў, у якіх павінна была пабываць даследчая група. Усталёўваліся сувязі з канкрэтнымі людзьмі, высылаліся тэмы ўдзельнікаў і ў адпаведнасці з імі ўжо на месцы адбывалася распрацоўка праграмы візіту. Літаральна па гадзінах распісваўся план. Як правіла, асноўная частка складалася з наведвання універсітэта горада, сустрэчы з дэканам і прафесарамі па спецыяльнасці "Сацыяльная геаграфія" і агляднай лекцыі пра спецыфіку краіны. Потым быў стандартны набор экскурсій, сумесных абедаў-вячэр і ад'езд у наступны горад.

На аснове загадзя заяўленых тэм былі завочна сфарміраваны групы. Для кожнай стваралася асобная праграма. Змен не прадугледжвалася, але іх узнікненне было непазбежным. Многім шведскім студэнтам не падыходзіў пералік паездак, які прапанавалі літоўцы. Таму яны вырашылі дзейнічаць самастойна. Карына і Даніэль цікавіліся развіццём сельскай гаспадаркі ў Літве. Афіцыйная статыстыка іх не задаволіла, і яны ўзялі напракат машыну, запрасілі Таццяну з Беларусі ў якасці перакладчыка і выправіліся на размешчаныя непадалёк ад Клайпеды фермы. Гэты выпадак - не адзінкавы. Сафі з Магнусам шукалі інфармацыю аб кантрабандзе і прастытуцыі. Яе немагчыма было атрымаць на граніцах. Таму давялося адзін з пунктаў абавязковай праграмы замяніць наведаннем гарадскога муніцыпалітэта. Планы перыядычна мяняліся, што выклікала апраўданае незадавальненне гаспадароў, якія ўклалі ў арганізацыю шмат сіл.

Дагэтуль застаецца адкрытым і фінансавае пытанне. Ва ўсякім выпадку для Андыса Кублачова, супрацоўніка кафедры сацыяльнай геаграфіі універсітэта ў Рызе. На яго рахунак так і не былі пераведзены грошы, якія ён патраціў са свайго ўласнага кашалька для прыёму ўдзельнікаў семінара ў Латвіі. Цяпер яму даводзіцца пазычаць вялікія сумы (200-300 латаў/100-150$), каб заплаціць гасцініцы, у якой пражывала даследчая група.

Вышэйназваныя праблемы, зразумела, ніяк не паўплывалі на настрой студэнтаў-удзельнікаў. Праездзіўшы некалькі дзён па розных гарадах, у Клайпедзе яны былі прадастаўлены самі сабе. Дакладнай методыкі правядзення семінара не існавала. Працы адводзілася раніца і крышку дзённага часу. Вечар і ноч прысвячаліся забавам. На развітальнай вячэры выкладчык са Швецыі Бенгт Віндэльхельд з бакалам піва ў руках прачытаў апошнюю "лекцыю": "Вы добра засвоілі асноўнае правіла рэгіянальнага даследавання. Ёсць час для працы, і ёсць - для забаў. Колькі б піва вы ні выпілі ноччу, як бы ні стаміліся, раніцай вы павінны ўстаць і прадоўжыць работу".

У наступным годзе плануецца новы праект. На гэты раз студэнты і выкладчыкі з пяці краін збяруцца на беларуска-літоўскай граніцы.

Таццяна КУПРЫЯНЧЫК,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ.

На Рэспубліканскім турніры студэнцкіх каманд па парламенцкіх дэбатах, які прайшоў у траўні ў АСК "Стайкі", чэмпіёнамі Беларусі ўпершыню сталі студэнты чацвёртага курса юрыдычнага факультэта Гомельскага дзяржаўнага універсітэта імя Ф.Скарыны - Міхаіл Пагуляеў і Аляксей Пухнарэвіч.

Уменне дасягаць кампрамісу

Гамяльчане ўдзельнічаюць у падобным турніры толькі другі год. У красавіку мінулага года дзве гомельскія каманды паказалі, што яны на многае здатныя, ледзь не трапіўшы з першай спробы ў паўфінал. І вось 2002 год аказаўся чэмпіёнскім.

Увогуле, словы "Гомель" і "ГДУ" гучалі на турніры часцей за іншыя. Яшчэ дзве гомельскія каманды занялі трэцяе і пятае месцы. Трое гамяльчан па праву занялі месцы ў пяцёрцы лепшых гульцоў (топ-спікераў) турніру. Напэўна, нікога не пакінулі абыякавым яркія, напоўненыя глыбокім сэнсам выступленні Дзмітрыя Рыбалкі, будучага служыцеля Феміды, які і стаў лепшым топ-спікерам.

У нашым грамадстве, на жаль, майстэрству слова ўдзяляецца недастатковая ўвага. Уменне карыстацца словам успрымаецца як належнае і лічыцца, што пры добрым веданні граматыкі і валоданні багатым слоўнікавым запасам чалавек здольны да яркай, вобразнай і змястоўнай прамовы. Сучасныя школьныя, дый універсітэцкія, праграмы практычна не арыентуюць на мэтанакіраванае фарміраванне ўмення вуснага выказвання.

Пра культуру мовы наогул гаварыць не даводзіцца. У час папулярных у апошнія гады тэлевізійных ток-шоу і дыялогаў у прамым эфіры можна пачуць і ўбачыць такое, што і не зразумееш, хто сядзіць перад камерай - партнёры па бізнесу, людзі з рознымі поглядамі на праблему або заклятыя ворагі. Для многіх выступленне перад публікай звязана з моцнымі перажываннямі, а абмеркаванне спрэчнага пытання становіцца сапраўды стрэсавай сітуацыяй. Адны не могуць адстаяць свае перакананні, другія, празмерна захапляючыся, страчваюць усякую павагу да меркавання субяседніка. І ў гэтым няма нічога дзіўнага, бо здольнасць весці перамовы і ўдзельнічаць у спрэчцы ўключае ў сябе мноства лінгвістычных, інтэлектуальных і сацыяльных навыкаў і ўменняў.

А набыць іх сёння можна, толькі займаючыся дэбатамі. Дарэчы, большасць удзельнікаў студэнцкага турніру далучылася да гэтай гульні яшчэ ў школьныя гады.

І яшчэ адна якасць, якая неабходна кожнаму культурнаму чалавеку ў рэальным жыцці, але не выкарыстоўваецца адкрыта (хаця пастаянна развіваецца) у ходзе дыскусіі, - гэта ўменне дасягаць кампрамісу.

Са школьнікамі і студэнтамі, якія займаюцца дэбатамі, прыемна гутарыць. Абавязковая на турніры і семінарах знешняя культура ўзаемін за гады заняткаў становіцца ўнутранай, неад'емнай часткай асобы. Уменне зразумець і прыняць пункт гледжання апанента, мысліць крытычна, сінтэзаваць веды, прымаць узважаныя і ўсебакова абдуманыя рашэнні з часам таксама ўваходзіць у плоць і кроў.

Радуе і тое, што ў сённяшніх чэмпіёнаў ёсць дастойная змена ў асобе гомельскіх і мазырскіх гімназістаў і школьнікаў. На жаль, не вельмі шматлікая.

Барыс КУНІН.

Дэманстрацыя фізічных магчымасцей і сілы духу

У спарткомплексе "Раўбічы" прайшоў чарговы IV рэспубліканскі студэнцкі турыстычны злёт

З задавальненнем пішу слова "чарговы", бо ўжо склаліся маленькія традыцыі, назапашаны пэўны вопыт як удзелу, так і правядзення. Міжволі згадваеш свае студэнцкія гады, параўноўваеш, зайздросціш і разумееш, што студэнт не змяніўся з часоў нараджэння "Gaudeamus", "Нарысаў бурсы" - гэткі ж непасрэдны, цікаўны, насмешлівы і іранічны ў дачыненні як да сябе, так і да навакольнай рэчаіснасці.

По вядомых прычынах сёння палатачныя лагеры не акружаны аўтобусамі, кожная каманда дабіраецца, як можа. І ўсё ж дабраліся 22 каманды - усяго амаль 400 удзельнікаў і суддзяў. Гэта амаль палова дзяржаўных ВНУ рэспублікі. Недзяржаўныя, на жаль (і, спадзяюся, пакуль), засталіся за рамкамі злёту.

На злёце "занятасць" студэнтаў і суддзяў была забяспечана на сто працэнтаў, практычна кругласутачна. Спартыўная праграма ўключала тры асобныя віды спаборніцтваў: кантрольна-турысцкі маршрут, арыентаванне, камандную турысцкую паласу перашкод. Кожны з відаў быў разлічаны на ўдзельнікаў, якія ўжо маюць вопыт, і адпавядаў V класу спаборніцтваў, што дае права на прысваенне масавых разрадаў. Навічкі злёту - каманды Гомельскага дзяржаўнага медыцынскага інстытута, Акадэміі МУС, Беларускага дзяржаўнага універсітэта культуры, Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага універсітэта - набылі вопыт і навыкі, якія дапамогуць ім у будучым.

У адным з трох відаў спаборніцтваў прызёрамі сталі каманды Мінскага дзяржаўнага лінгвістычнага універсітэта, Беларускай дзяржаўнай акадэміі фізічнай культуры, Беларускага дзяржаўнага эканамічнага універсітэта, Гомельскага дзяржаўнага універсітэта імя Ф.Скарыны. Каманда Беларускага дзяржаўнага універсітэта інфарматыкі і радыёэлектронікі была першай на паласе перашкод, ВДТУ - у арыентаванні, Брэсцкага дзяржуніверсітэта - на кантрольна-турысцкім маршруце. Каманда Віцебскага тэхналагічнага універсітэта (хаця агульнага заліку не было) стала лепшай і ў спартыўнай, і ў конкурснай праграмах, за што і атрымала спецыяльны прыз аднаго са спонсараў злёту - экіпіровачнага цэнтра "Фортынг".

У спартыўным арыентаванні ў асабістым заліку сярод дзяўчат прызёрамі сталі Сняжана Зорына (Магілёўскі тэхналагічны інстытут), Сафіко Габелашвілі, Таццяна Храпавіцкая (Віцебскі тэхналагічны універсітэт), сярод юнакоў - Ігар Абярніхін (БДУІР), Дзяніс Ерамейчык (Магілёўскі тэхналагічны універсітэт), Сяргей Сіняўскі (МДЛУ).

Конкурсная праграма ўключала ў сябе конкурсы фатаграфіі, песні, побыту і турысцкіх навыкаў, прадстаўленні каманд, выпуск газет "Будні злёту". Парадаваў конкурс песні - у ім прыняла ўдзел большасць каманд, і, на думку вядомага ў рэспубліцы барда Валерыя Каберава, конкурс меў дастаткова высокі ўзровень.

Конкурсная праграма - неад'емная частка злётаў - вызначыла не толькі лаўрэатаў і прызёраў, але і выявіла шэраг праблем. Напрыклад, у конкурсе прадстаўлення каманд (міні-КВЗ) не ўдзельнічала каля трэці каманд, а ў конкурсах фатаграфій і газет - каля паловы. Адно з двух - або развучыліся жартаваць і спяваць, пісаць вершы (у што верыцца з цяжкасцю), або палічылі, што ўсё гэта другаснае, галоўнае ж - галы, ачкі, секунды. Турысцкі злёт, у адрозненне ад спаборніцтваў па розных відах турызму, і вызначаецца якраз тым, што каманда павінна быць гарманічнай, умець не толькі прадзірацца скрозь гушчар, пераадольваць дзесяткі кіламетраў, але і, калі хочаце, быць творчай, інтэлектуальнай. У пацвярджэнне прывяду прыклад: каманда Акадэміі МУС не заняла высокіх месцаў у спартыўнай праграме (паўплывала адсутнасць вопыту ўдзелу ў турысцкіх спаборніцтвах такога ўзроўню), але затое была лідэрам у конкурснай праграме. Гасля выступлення студэнтаў акадэміі ў конкурсе прывітанняў іх палатачны лагер да глыбокай ночы як магнітам прыцягваў гасцей, і словы песні, якую яны сачынілі непасрэдна на злёце, прасілі перапісаць многія. Каманда стала ўпрыгожаннем злёту. Атрымаўшы вопыт удзелу, гэтая каманда ў будучым і ў спартыўнай праграме зможа многім "папсаваць" нервы.

IV Рэспубліканскі студэнцкі турысцкі злёт, на думку дырэктара Рэспубліканскага цэнтра турызму і краязнаўства навучэнскай моладзі Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь Сяргея Мітраховіча - арганізацыі, якая праводзіла злёт, - пацвердзіў сваю неабходнасць: цікавасць з боку ВНУ павялічылася, а ў будучым да ўдзелу варта было б далучыць і недзяржаўныя ВНУ. Патрабуе пэўных змен і праграма. На думку галоўнага суддзі злёту Уладзіміра Кандрацьева, магчыма замена свабоднага арыентавання на начное, узмацненне ролі конкурснай праграмы і інш. Гэта значыць - ёсць над чым падумаць і арганізатарам...

Пасля завяршэння злёту каля дзевяці гадзін вечара пачаўся дождж, але з-за гэтага не адмянілі дыскатэку пад адкрытым небам. Шасцігадзінны танцавальны марафон - што гэта, як не пацвярджэнне сілы студэнцкага духу ды фізічных магчымасцей?

Валерый АНОСАЎ,
намеснік галоўнага суддзі злёту, суддзя нацыянальнай катэгорыі.

Праблема

Ці патрэбны нам бакалаўры і магістры?

Сёння тым, хто працуе ў вышэйшай школе, ужо добра зразумела, чаму і дзеля чаго ўводзіцца двухступеньчатая падрыхтоўка спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. Разам з тым ёсць яшчэ неабходнасць давядзення да шырокай грамадскасці інфармацыі аб падставах і змесце такіх пераўтварэнняў.

Ужо прайшло больш дзесяці гадоў з таго часу, калі згодна з прынятым Законам Рэспублікі Беларусь "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь" дазвалялася пасля вывучэння ўстаноўленага цыкла дысцыплін прысуджаць студэнтам вышэйшых навучальных устаноў ступень бакалаўра, а выпускнікам вышэйшых навучальных устаноў - ступень магістра. Аднак Міністэрства адукацыі сваім загадам у 1994 годзе зацвердзіла Палажэнне аб шматузроўневай сістэме вышэйшай адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь, згодна з якім акадэмічная ступень бакалаўра магла прысуджацца толькі пасля заканчэння вышэйшай навучальнай установы пры ўмовах добрай паспяховасці і дадатковага навучання ў аб'ёме 300 гадзін. Для атрымання ж акадэмічнай ступені магістра неабходна было вучыцца дадаткова яшчэ не менш аднаго года па асобнаму вучэбнаму плану, мець добрую і выдатную паспяховасць і абараніць магістарскую дысертацыю.

Як мы і прадбачылі ў БДУ, такая сістэма аказалася нежыццяздольнай па многіх прычынах. Выпускнікі універсітэта ў сваёй большасці адмаўляліся ад дыпломаў бакалаўра, і перш за ўсё з-за нявызначанасці іх статуса. Магістратура таксама не стала прэстыжнай, паколькі навучанне ў ёй толькі на працягу аднаго года не дазваляла дасягаць істотна новых вынікаў пры рабоце над дысертацыяй у спалучэнні з напружанай вучэбнай работай. Міжволі магістранты выкарыстоўвалі пры напісанні дысертацый матэрыялы сваіх дыпломных прац, што з'яўлялася неэфектыўнай тратай вучэбнага часу. Да таго ж і дыплом магістра аказаўся незапатрабаваным ні пры працаўладкаванні, ні пры паступленні ў аспірантуру. Апроч таго, такая сістэма не спалучалася з сістэмамі арганізацыі вучэбнага працэсу не толькі ў краінах далёкага, але і блізкага замежжа.

Вось чаму ў БДУ былі прыняты захады па стварэнні прынцыпова іншых падыходаў да арганізацыі шматступеньчатай падрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй. Гэтыя падыходы і з'явіліся асновай для распрацоўкі Палажэння аб падрыхтоўцы спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй у Беларускім дзяржаўным універсітэце, якое было зацверджана Пастановай Савета Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 24 мая №758. Выдатна, што і ў Законе Рэспублікі Беларусь "Аб унясенні змяненняў і дапаўненняў у Закон Рэспублікі Беларусь "Аб адукацыі ў Рэспубліцы Беларусь", прынятым у гэтым годзе, бакалаўрыят і магістратура разглядаюцца як дзве ступені вышэйшай адукацыі, што супадае з нашай канцэпцыяй.

Сутнасць нашага падыходу заключаецца ў тым, што навучанне па праграме падрыхтоўкі бакалаўраў, якое працягваецца па дзённай форме чатыры гады, ажыццяўляецца з мэтай падрыхтоўкі спецыялістаў з вышэйшай адукацыяй першай ступені. У дыпломе бакалаўра будзе ўказвацца спецыяльнасць навучання і прысуджаная кваліфікацыя, што дасць права яго ўладальніку працаўладкоўвацца або паступаць па выніках конкурсных экзаменаў у магістратуру. Адбор студэнтаў на навучанне па розных ступенях плануецца ажыццяўляць на конкурснай аснове па заяве пасля заканчэння другога або трэцяга курсаў. Адбор на навучанне па магістарскіх праграмах будзе ажыццяўляцца па рэкамендацыях Дзяржаўных экзаменацыйных камісій з ліку студэнтаў, якія да чацвёртага курса ўключна навучаліся па праграмах дыпламаванага спецыяліста або магістра. Пэўная частка месцаў у магістратуры для навучання на бюджэтнай аснове будзе выдзяляцца для паступлення па выніках уступных выпрабаванняў выпускнікоў БДУ мінулых гадоў або іншых ВНУ, а таксама выпускнікоў БДУ бягучага года, якія завяршылі навучанне па праграмах бакалаўра і атрымалі адпаведныя рэкамендацыі Вучонага савета факультэта. Частка студэнтаў зможа атрымаць вышэйшую адукацыю другой ступені па праграме дыпламаванага спецыяліста з пяцігадовым тэрмінам навучання па традыцыйнай для нас схеме. З цягам часу, на наш погляд, другая ступень вышэйшай адукацыі павінна ажыццяўляцца толькі праз магістратуру.

А цяпер вернемся да пытання, у якой меры гэтыя пераўтварэнні актуальныя для Беларусі. Яны накіраваны, перш за ўсё, на задавальненне асобы ў атрыманні вышэйшай адукацыі такога ўзроўню, на які яна здольная і які гэтай асобе неабходны на пэўны момант. Гэта дазваляе тым, хто вучыўся ў вышэйшай школе, быць сацыяльна больш абароненым на рынку працы. У некаторых краінах СНД пасля заканчэння другога курса ўжо выдаецца дыплом аб няпоўнай вышэйшай адукацыі з прысваеннем кваліфікацыі малодшага спецыяліста ці нешта накшталт гэтага. Сёння ж любы студэнт нашых ВНУ пры адлічэнні па тых ці іншых абставінах нават з пятага курса атрымлівае толькі акадэмічную даведку, якая не прымаецца да ўвагі пры працаўладкаванні, а дае толькі права на аднаўленне ў вучобе. Сацыяльная накіраванасць перамен у сістэме падрыхтоўкі кадраў праяўляецца і ў тым, што студэнт, які навучаецца на платнай аснове, атрымае магчымасць пасля навучання на працягу чатырох гадоў прадоўжыць на конкурснай аснове сваё навучанне для атрымання вышэйшай адукацыі другой ступені за кошт бюджэту. Да таго ж, увядзенне дзвюх ступеняў вышэйшай адукацыі адпавядае прынцыпам Лісабонскай канвенцыі (1997 г.) і Аб'яднанай дэкларацыі міністраў адукацыі еўрапейскіх краін (1999г.) аб прызнанні кваліфікацый, якія адносяцца да вышэйшай адукацыі.

Яшчэ часцей задаюць пытанне: а якую ж перавагу будзе мець уладальнік дыплома магістра ў параўнанні з уладальнікам дыплома бакалаўра? Сёння мы трактуем, што першы будзе падрыхтаваны да навукова-педагагічнай дзейнасці, а пры навучанні ў магістратуры ім будуць здадзены экзамены кандыдацкага мінімуму па філасофіі і замежнай мове. З цягам часу ў аспірантуру будуць прымацца толькі тыя асобы, якія маюць дыплом магістра. У нашым заканадаўстве ўжо закладзены нормы, якія даюць пэўныя перавагі магістру пры працаўладкаванні для заняцця пасад у дзяржаўных установах. Але галоўная перавага магістра - наяўнасць больш высокай кваліфікацыі ў параўнанні з бакалаўрам. Калі гэта будзе ўсвядомлена нашым грамадствам, дык перавагі магістраў у службовай кар'еры стануць відавочнымі нават пры адсутнасці замацавання іх у нашым заканадаўстве.

Кіраўніцтва БДУ і яго выкладчыкі добра разумеюць, што толькі змяненні ў форме арганізацыі вучэбнага працэсу без рэфармавання зместу навучання і прымянення самых сучасных адукацыйных і інфармацыйных тэхналогій не прывядуць да карэннага паляпшэння якасці падрыхтоўкі спецыялістаў любога ўзроўню. Выпускнік ВНУ, які плануе зрабіць службовую кар'еру, павінен будзе за сваё працоўнае жыццё асвойваць новую інфармацыю, якая раўназначна па аб'ёму атрыманню чатырох-пяці вышэйшых адукацый. І поспех будзе садзейнічаць тым, хто навучыцца самастойна авалодваць новымі ведамі і павышаць сваю кваліфікацыю і, нарэшце, ствараць новыя веды. Навучыць гэтаму - задача вышэйшай навучальнай установы. На гэта і накіравана прынятая Вучоным саветам БДУ ў чэрвені мінулага года комплексная мэтавая праграма "Развіццё універсітэцкай адукацыі ў 2001-2007", рэалізацыя якой знаходзіцца пад пільнай увагай рэктарата і асабіста рэктара.

Віктар САМАХВАЛ,
начальнік Галоўнага ўпраўлення вучэбнай і навукова-метадычнай работы БДУ, доктар хімічных навук.

Конкурсы

Чэмпіёны ў мадэляванні эканомікі

Днямі былі падведзены вынікі IV Рэспубліканскага чэмпіянату па мадэляванню эканомікі і менеджмента, які арганізаваў Беларускі дзяржаўны эканамічны універсітэт пры падтрымцы холдынга "БелХардГруп".

У спаборніцтвах узялі ўдзел 53 каманды з розных ВНУ, спецыялізаваных гімназій і школ рэспублікі. У першым туры, які пачаўся ў канцы сакавіка гэтага года, удзельнікі чэмпіянату спаборнічалі праз Інтэрнэт. Усяго было дзевяць груп - па 5-6 каманд у кожнай. У паўфінал выйшлі па тры мацнейшыя каманды з кожнай групы.

Наступныя два туры праводзіліся на базе эканамічнага універсітэта. І вось, нарэшце, вызначаны тры каманды-пераможцы. На першым месцы каманда HERETICS (Іван Станкевіч і Віталій Якаўлеў з БДЭУ), на другім - SURVIVOR (Юрый Зінкевіч з БДЭУ і Уладзімір Ждановіч з гімназіі № 1 Мінска) і на трэцім - NEOCHAUS (Вячаслаў Герасімовіч і Дзяніс Сырапушчынскі - таксама з БДЭУ).

На ўрачыстай цырымоніі ўзнагароджання да пераможцаў звярнуўся першы прарэктар БДЭУ Уладзімір Гурко. Ён адзначыў, што беларускія каманды па мадэляванню эканомікі і менеджменту сваімі поспехамі робяць славу і гонар не толькі сабе і сваім выкладчыкам, але і ўвогуле ўсёй нашай краіне, бо ў рэйтынгу Гарвардскага вылічальнага цэнтра, які праводзіць міжнародныя спаборніцтвы такога кшталту, нашы школьнікі і студэнты ўжо некалькі гадоў займаюць высокія месцы.

Ад імя кіраўніцтва БДЭУ пераможцы атрымалі ганаровыя граматы універсітэта і грашовыя прэміі, а ад генеральнага дырэктара холдынга "БелХардГруп" Ігара Мамоненкі - гадавую падпіску на газету "Компьютерные вести".

Іна НІКІЦЕНКА.

Ці паедуць беларусы ў Сан-Дыега?

У паўфінале міжнародных спаборніцтваў па мадэляванні эканомікі і менеджменту будуць удзельнічаць 64 каманды. Фінал, куды выходзяць восем каманд, будзе праводзіцца летам у Сан-Дыега (ЗША). У беларускіх студэнтаў ёсць усе шанцы выйсці ў апошні тур гэтага спаборніцтва: беларусы - адзіныя ў свеце, хто ўваходзіць у фінал кожны год.

Самымі моцнымі супернікамі лічацца літоўцы, пераможцы мінулага года, а таксама расійскія і аргенцінскія каманды (прадстаўнікі апошніх выходзілі ў фінал кожны год, акрамя 2000-га).

Удзельнікі нашых каманд, малодшаму з якіх нядаўна споўнілася 15 гадоў, рыхтуюцца да спаборніцтваў на базе кампаніі "БелХардГруп" і Беларускага дзяржаўнага эканамічнага універсітэта. З імі займаюцца Вольга Заўялава і Павел Бінцароўскі - выкладчыкі, асістэнты дзвюх кафедр універсітэта і адначасова супрацоўнікі ЗАТ "БелХард".

Гэтае мерапрыемства штогод праводзіцца Гарвардскім вылічальным цэнтрам пад эгідай кампаніі "Hewlett Packard". Мадэляванне эканомікі і менеджменту - гэта дзелавая камп'ютэрная гульня (паэтапная стратэгія), заснаваная на тэорыі кіравання фірмай і тэорыі канкурэнцыі. Каманды ў складзе двух чалавек (згодна з правіламі міжнародных спаборніцтваў, гэта маладыя людзі ва ўзросце ад 16 да 22 гадоў) спаборнічаюць праз Інтэрнэт, становячыся кіраўнікамі віртуальных прадпрыемстваў. Фінал праводзіцца вочна.

Пры ўмове выхаду беларускай каманды ў фінал кіраўніцтва кампаніі "БелХардГруп" ужо выказала сваё пажаданне аказаць фінансавую і арганізацыйную падтрымку камандзе і яе трэнерам.

Марыя ГВАРДЗЕЙЦАВА.

Можна вучыць і без хатніх заданняў

Вучэбны працэс для школьніка традыцыйна падзяляецца на класную і хатнюю работу. Звычайна настаўнікі лічаць, што пасля іх тлумачэнняў у класе значную частку матэрыялу вучні павінны засвойваць дома, самастойна працуючы з кніжкай, выконваючы заданні. Але як пракантраляваць якасць самастойнай працы па-за сценамі школы? Напрошваецца адказ: выклікаць да дошкі асобнага вучня ці прапанаваць усяму класу напісаць па тэме выніковую кантрольную работу. А калі хтосьці не засвоіў тэму, атрымаў дрэнную адзнаку? Спыняцца зноў на пройдзеным матэрыяле ў настаўніка больш не застаецца часу, трэба рухацца далей па праграме. Ды і немагчыма ўдзяліць дастаткова ўвагі кожнаму вучню. Дзе ж выйсце? Зноў жа ў самайстойнай працы - толькі ўжо на ўроку, па групах, без заданняў на дом. Ці чулі вы пра такое?

Ва ўсіх рэгіёнах Беларусі створаны гімназіі, каледжы, ліцэі, спецыялізаваныя школы, адкрыты профільныя класы і класы з паглыбленым вывучэннем асобных прадметаў, але праблема самаадукацыі і самавыхавання вучняў застаецца ўсё ж нявырашанай. Мне ўдалося пазнаёміцца з настаўніцай матэматыкі Магілёўскага абласнога ліцэя Дзіянай Канстанцінаўнай Алейнікавай. За больш чым 40-гадовы педагагічны стаж яна выпрацавала унікальную методыку – "Самастойнае рознаўзроўневае навучанне матэматыцы вучняў профільных класаў у рухомых групах". Маецца на ўвазе, што вучні непасрэдна на ўроку самі засвойваюць новы матэрыял, самі яго замацоўваюць, кантралююць і ацэньваюць, у тым ліку і таварышаў. А рознаўзроўневая дыферэнцыяцыя (па ўзроўню падрыхтоўкі, па ўменню самастойна вучыцца, па тэмпах вывучэння новага матэрыялу, па аб'ёму ведаў і г.д.) дазваляе вырашыць адну з найскладанейшых педагагічных задач – далучыць кожнага школьніка да штодзённай напружанай разумовай працы, выхаваць пазнавальную самастойнасць, упэўненасць у сваіх сілах. Прынцыповае адрозненне гэтага падыходу ад традыцыйнага заключаецца ў тым, што перад рознымі катэгорыямі вучняў ставіліся розныя мэты: адны павінны дасягнуць вызначанага базавага ўзроўню матэматычнай падрыхтоўкі, а тыя, хто праяўляе цікавасць да матэматыкі і мае добрыя здольнасці, павінны дабівацца больш высокіх вынікаў.

У канцы мінулага года Дзіяна Канстанцінаўна абараніла кандыдацкую дысертацыю. Яна настаўнік вышэйшай катэгорыі, кавалер ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга, заслужаны работнік адукацыі, атрымальнік Гранта Сораса. Пераважная большасць яе вучняў, выпускнікоў матэматычных класаў, у далейшым пступае па адпаведным профілі не толькі ў прэстыжныя ВНУ нашай краіны, але і Расіі, і нават краін Заходняй Еўропы, Амерыкі. Так што сваю галоўную задачу як настаўніца матэматыкі Дзіяна Канстанцінаўна вырашае.

А пачыналася ўсё з працы ў Чавускай школе-інтэрнаце і Магілёўскай школе № 2. Пакрыўджаныя лёсам дзеці патрабавалі да сябе асаблівага стаўлення. Дзіяна Канстанцінаўна, патрапіўшы да іх, пачала шукаць такую методыку, якая давала б добрыя веды і пры гэтым выключала любыя праявы аўтарытарнай педагогікі, мяняла адносіны паміж настаўнікам і вучнем, пазбаўляла дзяцей ад традыцыйнага страху перад дарослымі і перад працэсам навучання. Задача была не з лёгкіх, улічваючы кантынгент школьнікаў.

У той час вельмі моцнай была піянерская арганізацыя. Маладая настаўніца пайшла на даволі смелы крок – у межах класа яна аб'яднала дзяцей па так званых піянерскіх звеннях, а ў старшых класах па групах, куды ўваходзіла па пяць чалавек. Прычым дзеці падбіраліся так, каб яны адзін аднаму дапамагалі вучыцца. Лепшыя з іх у паводзінах і ведах (трое ў групе) бралі шэфства над менш пасняховымі, правяралі іх хатнія заданні, тлумачылі незразумелае, нават ставілі адзнакі сваім аднакласнікам. Пасля сшыткі глядзела настаўніца. Такі падыход вучням больш падабаўся, чым традыцыйны: яны лепш засвойвалі матэматыку і больш разнявольваліся ў міжасабовых адносінах, станавіліся больш самастойнымі. І гэта была толькі першая спроба настаўніцы адысці ад звыклых схем у навучанні.

Лёс распарадзіўся так, што ў 1973 годзе Дзіяна Канстанцінаўна перайшла працаваць у сярэднюю школу № 1 Магілёва, дзе ў далейшым раскрыўся яе педагагічны талент. Свой пошук яна прадоўжыла ў 8–11 класах, у тым ліку і з паглыбленым вывучэннем матэматыкі, дзе ўкараніла сваю так званую першую мадэль самастойнага рознаўзроўневага навучання. Адразу прыйшлося памяняць прынцыпы, па якіх яна фарміравала групы раней, бо новы клас аказаўся па-сапраўднаму моцным у матэматыцы. Спроба падзяліць вучняў па здольнасцях, зыходзячы з адзнак за чвэрць, не выйшла, пачалі крыўдзіцца і дзеці, і бацькі. Настаўніца знайшла новую формулу: размеркаванне па групах, зыходзячы з вынікаў напісання праверачных работ на пачатковай стадыі вывучэння новага матэрыялу (абавязковая ўмова для методыкі).

Работа па першай мадэлі садзейнічае выяўленню групы вучняў, якія могуць вывучаць прадмет у значнай ступені самастойна. Моцным дзецям даецца магчымасць індывідуальнага тэмпу засваення новага матэрыялу. Асноўную работу настаўнік на ўроку вядзе са слабымі і сярэднімі вучнямі.

Давайце ўявім адзін з урокаў Дзіяны Канстанцінаўны. Яна або проста чытае лекцыю па новай тэме, або ў дыялогу з вучнямі паведамляе новую інфармацыю, а потым раздае ім шэраг апорных задач у якасці праверачнай самастойнай работы, за якую настаўніца ў свой асобны журнал выстаўляе адзнакі: "5" – засвоіў матэрыял, або "4" – амаль засвоіў. Тыя, хто не справіўся з заданнямі, адзнак не атрымліваюць. На наступным уроку Дзіяна Канстанцінаўна раскладае сшыткі адпаведна адзнакам на тры розныя рады. І заняткі ўжо пойдуць па трох асобных планах.

Выдатнікі працуюць самастойна: выконваюць наступныя заданні па тэме з падручніка. Настаўніца на адваротным боку дошкі піша іх рашэнні, каб яны потым зверылі іх, падыходзіць да вучняў, кантралюе, дае кансультацыі.

Астатнія робяць работу над памылкамі. Аднаго з вучняў, які атрымаў чацвёрку, выклікаюць да дошкі, дзе ён зноў выконвае ўсе заданні і тлумачыць іншым. Тыя, хто па нейкай прычыне не засвоіў матэрыял, слухаюць аднакласніка. Далей настаўніца цалкам пераключаецца на працу з імі і засяроджвае ўвагу на цяжкіх момантах тэмы.

Калі хапае часу, дык на бягучым або ўжо ў пачатку наступнага ўрока старшакласнікі зноў пішуць невялікія самастойныя работы рознай складанасці (у залежнасці ад папярэдняй адзнакі). І потым рассаджваюцца на той ці іншы рад.

Такім чынам, школьнікі, вывучаючы новы матэрыял, могуць, у залежнасці ад узроўню ведаў у гэты момант, засвойваць яго як на базавым, так і на паглыбленым ці профільным узроўні. Пры гэтым значна эканоміцца час тых, хто ўжо здольны ісці індывідуальным тэмпам пры вывучэнні новага матэрыялу, хто далучаецца да задач алімпіяднага ўзроўню, якія Дзіяна Канстанцінаўна падбірае для найбольш старанных. У час занятка па такіх групах усе вучні набываюць і навыкі самастойнай працы з падручнікам. А Дзіяна Канстанцінаўна планує дзейнасць кожнай з груп і кіруе яе работай на кожным уроку, пры гэтым аб'ём неабходнай дапамогі кожнаму вучню залежыць ад яго патрэбы ў ёй.

На ўроках старшакласнікі рашаюць вялікую колькасць матэматычных заданняў. І не дзіўна, што з часам у іх выпрацоўваецца хуткі тэмп работы, а многія пачынаюць ужо ў класе спраўляцца і з дамашняй работай. Так што паступова неабходнасць у ёй знікае. Такім чынам, мы пераходзім да другой мадэлі методыкі – самастойнага рознаўзроўневага навучання матэматыцы, якая рэалізуецца толькі ў класах з высокай матывацыяй да вучобы, у прафільных і паглыбленых вывучэннем матэматыкі. З гэтай методыкай Дзіяна Канстанцінаўна ў 1992 годзе прыйшла ў Магілёўскі абласны ліцэй ў 9–11 профільныя класы і дагэтуль там працуе. Урокі ў другой мадэлі арганізуюцца па асобнай сістэме: уводны урок-практыкум, урок-кансультацыя, урок-семінар, урок-кантрольная работа, урок-залік. Літаральна ўсе этапы засваення новага матэрыялу вучні праходзяць самастойна, выбіраючы ўласны тэмп, узровень і форму яго вывучэння: могуць працаваць індывідуальна, у парах ці ў некалькіх групах, якія фарміруюцца ўжо на занятку. Тут няма традыцыйных заняткаў тлумачэння і замацавання новага матэрыялу. На ўводным уроку па тэме кожны атрымлівае раздрукоўку з указаннем колькасці гадзін на вывучэнне кожнага пункта, спіс асноўнай і дадатковай літаратуры. А надрукаваныя на асобных лістах алімпіядныя задачы па тэме вучань падклейвае ў сшытак.

Усё, што старшакласнік не можа выканаць самастойна, разбіраецца падрабязна на ўроку-кансультацыі, які праводзіцца па адзначаных вучнямі праблемах. Тут і дапамагае настаўніца.

На ўроках-практыкумах вучні пішуць самастойныя работы. Семінары – гэта ўрокі, на якіх вучні знаёмяцца з тэорыяй, метадамі доказу тэарэм, выводзяць формулы і г.д. – усё, што будзе ўваходзіць у білеты для заліку. Выніковая кантрольная работа завяршае ўвесь практыкум, за які выстаўляецца выніковая адзнака. Яе можна палепшыць, калі рашыць дадатковыя некалькі задач на ўзроўні павышанай складанасці. Калі тэма засвоена, вучні здаюць залік па тэорыі. Яго прымаюць вучні-асістэнты класа, веды якіх спачатку пракантралявала Дзіяна Канстанцінаўна. Настаўнік у другой мадэлі ў меншай ступені з'яўляецца транслятарам ведаў, ён працуе індывідуальна з кожным з вучняў. Асаблівасцю з'яўляецца адсутнасць хатняга задання. Старшакласнікі займаюцца толькі ў класе як па базавых падручніках, так і па літаратуры для паглыбленага вывучэння, а таксама па дыдактычных матэрыялах, якія напісала яна сама па распрацаваных Д.К.Алейнікавай па алгебры для вучняў 8–9 класаў і па алгебры і пачатках аналізу для 10–11 класаў.

Кожная самастойная работа ў іх прадстаўлена ў двух варыянтах, пашыраных заданнях, яны ўключаюць сістэму задач трох узроўняў (базавага, профільнага і паглыбленага), і ахопліваюць усе неабходныя вучэбныя матэрыялы. Такая структура дае магчымасць настаўніку падабраць самастойную работу зыходзячы са складу групы, класа. У яе варыянтах ёсць задачы і для працы з моцнымі вучнямі, і для падрыхтоўкі да рашэння алімпіядных задач. Асаблівае месца займаюць заданні з параметрамі, дзякуючы якім фарміруецца ўменне праводзіць даследаванні, рабіць адкрыцці.

Большасць яе вучняў засвойваюць новы матэрыял на павышаным узроўні. Усе ўрокі аўтара методыкі – адкрытыя. Іх наведваюць не толькі настаўнікі горада, вобласці, рэспублікі, але і з іншых рэспублік былога Саюза, а таксама бацькі.

Паважаная Дзіяна Канстанцінаўна, наша газета віншуе Вас з 65-гадовым юбілеем, зычыць радасці, здароўя, на славу папрацаваць, удзячных вучняў!

Надзея СТРАБКОВА.

Кампаненты ўрока - бачыць і ствараць

Чалавеказнаўчы аспект прадмета беларускай літаратуры - пазнанне свету і чалавека праз іх мастацкае адлюстраванне і ўспрыманне, праз маральна- і эстэтычна-каштоўнасную ацэнку з'яў жыцця - забяспечваецца тым, што для чытання і вывучэння падабраны творы, якія даюць магчымасць шырокага агляду жыцця, пранікнення ў самыя разнастайныя яго сферы, а найперш у тыя, што звязаны з нацыянальным самапазнаннем і выяўляюць важнейшыя агульначалавечыя каштоўнасці.

Прыгажосць - адна з такіх каштоўнасцей. Яна асвятляе ўвесь жыццёвы шлях чалавека. Прыгажосць і Дабро - вось тыя эстэтычныя і маральныя арыенціры, якімі прасякнуты ўсе мастацкія творы, што ўвайшлі ў падручнік "Родная літаратура для 8 класа" (аўтары-складальнікі: М.А.Лазарук, Т.І.Лявонава). Прыгажосць прыроды і душы чалавека, бескарыслівасць, адданасць Радзіме, вернасць каханай, памяць аб продках, бацькоўскі і мацярынскі клопат пра сваіх і чужых дзяцей, праблема выхавання ў сям'і, праблема здрадніцтва і расплаты за яго, іншыя шматлікія праблемы і тэмы паўстаюць перад падлеткамі са старонак літаратурных твораў ва ўсёй неадназначнасці і складанасці гэтак жа востра, як стаяць яны ў рэальным жыцці.

Эксперыментальная даследчая работа дапамагае нам, настаўнікам-эксперыментатарам, больш адказна падыходзіць да вырашэння адной з асноўных задач - выхаваўчай ролі вучэбнага прадмета на сучасным этапе.

Таму спрэчкі, дыскусіі, сутыкненне розных, у тым ліку і супрацьлеглых, поглядаў вучняў на ўроку - натуральная з'ява ў адукацыйным працэсе, сведчанне развіццёвай накіраванасці заняткаў і зацікаўленага, асобаснага стаўлення вучняў да чытання і аналізу літаратурных твораў. Бо вельмі важна, каб дзеці задумваліся над маральна-этычнымі праблемамі чалавечнасці і жорсткасці, сяброўства і варожасці, высакародства і бессардэчнасці, душэўнай прыгажосці і бескантрольнай уседазволенасці. Але ці можна вырашыць усе гэтыя праблемы на ўроках? Безумоўна, не!

І тут на дапамогу настаўніку прыходзіць пазакласная работа.

Клуб "Спадчына" ў Красасельскай сярэдняй школе Ваўкавыскага раёна існуе з 1988 года. Спачатку ў ім дзейнічалі толькі дзве секцыі: "Драматычная" і "Займальная граматыка". Адказнымі былі Н.А.Мухіна і Н.М.Апановіч. Задачай клуба было аднавіць народныя традыцыі і святы, глыбей вывучыць гісторыю нашага краю, пасёлка. Тады ж была пачата работа па афармленні кабінета, збору матэрыялу для этнаграфічнага кутка.

Традыцыйнымі ў клубе сталі правядзенне вячорак, фальклорныя святы, месячнікі беларускай мовы і літаратуры, выпуск літаратурных газет, драматычныя спробы, сустрэчы са знакамітымі людзьмі пасёлка, вечарыны, прысвечаныя юбілеям пісьменнікаў, інсцэніроўкі беларускіх песень і казак.

З гадамі клуб пашырыўся. Сталі працаваць секцыі "Выразнага чытання", "Знакамітыя людзі нашага краю", "Першыя крокі".

Развіваць мову вучняў, вучыць ствараць свае апавяданні, нарысы, легенды, рэпартажы - такая задача гуртка "Першыя крокі". Вучні ўжо колькі гадоў трымаюць цесную сувязь з газетай "Раніца", сустракаліся з Н.Гілевічам, С.Законнікавым, П.Саковічам, мясцовымі паэтамі А.Белабокай, М.Верацілам, З.Вайтулевіч. Сустрэчы натхнілі дзяцей на творчую працу. Тыя пытані, якія ўзнімала газета, яны стараліся абмеркаваць, выказаць свае погляды, напісаць свой ліст. Актыўна прымалі ўдзел у конкурсах, якія праводзіла газета. Не аднойчы выходзілі пераможцамі. Так, Вольга Грэкава была ўзнагароджана паездкай у летнік "Зубраня", Таццяна Карабач - падпіскай на газету "Раніца" на квартал, а Сяргей Панасік атрымаў у падарунак музычны прыз.

І калі кожны ўрок цесна звязаны з пазаўрочнай работай - будзе вынік. Так, пазнаёміўшыся на ўроку з творамі Яна Чачота і Адама Міцкевіча "Свіцязь", вучні змаглі пераканацца ў павышанай цікавасці абодвух аўтараў да ўсяго народнага - культуры, звычаяў, традыцый, да ўнутранага свету сваіх герояў. Разам з тым гэтыя творы ўяўляюць узоры розных літаратурных апрацовак народнага падання, прыклад таго, наколькі нязмушана і свабодна вядзе мастака яго творчае ўяўленне. Атрымаўшы пазакласнае заданне выявіць, адкуль пайшлі назвы мясцовых азёр, як яны ўзніклі, якія неверагодныя гісторыі, звязаныя з імі, бытуюць у народзе, прыйшлося вучням перачытаць літаратуру пра наш пасёлак, яго ўзнікненне, пагутарыць з бабулямі і дзядулямі, старажыламі пасёлка. Такая работа вылілася ў цудоўныя сачыненні, пры абмеркаванні якіх пашырыліся веды дзяцей і аб сваёй роднай мясціне, і аб тым, як ствараецца легенда.

А хіба ж можна развіваць драматычныя традыцыі беларускай літаратуры, не паспрабаваўшы самім паставіць на сцэне ўрыўкі з "Паўлінкі", "Несцеркі" і іншых драматычных твораў? Вядома, не. Колькі задавальнення атрымліваюць і артысты, і гледачы! Але падрыхтоўчая работа - вялікая, патрабуе многа часу: трэба ўмела размеркаваць ролі, параіць, які касцюм падыдзе таму ці іншаму герою, навучыць паводзіць сябе на сцэне, афарміць дэкарацыі...

Два абавязковыя кампаненты сучаснага ўрока: бачыць і ствараць. Неабходна імкнуцца пастаянна ствараць такія вучэбна-выхаваўчыя сітуацыі, якія падахвочваюць вучняў да актыўнай дзейнасці - абудзіць жаданне пазнаць, знайсці ісціну і абудзіць радасць творчасці, патрэбу ў ёй. І галоўнае - пастаянная сувязь паміж усімі ўрокамі, паміж класнай і пазакласнай работай, міжпрадметная сувязь.

Каб на сучасным этапе падтрымліваць высокі прэстыж мастацкай літаратуры, неабходна садзейнічаць яе сувязі з выяўленчым мастацтвам, музыкай, тэатрам, тэлебачаннем.

Пэўнасць у заўтрашнім дні залежыць галоўным чынам ад таго, ці добра будзе выхавана падрастаючае пакаленне, якія маральныя якасці яно цяпер набывае. Таму нам, настаўнікам, трэба помніць: "Што ў дзяцінстве выхаваем, на тое ў старасці абапрэмся".

Ніна МУХІНА,
настаўніца беларускай мовы і літаратуры Красасельскай сярэдняй школы Ваўкавыскага раёна.

Экалагічная гульня "Павуцінне"

Ідэя гульні належыць педагогу-арганізатару гімназіі В.В.Таўстапятаву. Мы гульню трохі змянілі і спрасцілі. На металічнай дошцы малюем павуцінне, на якое змяшчаем кардонныя кружкі з прыклеенымі кавалачкамі магніту. На кружках пішам нумаркі ад 1 да 51. Удзельнічаюць дзве-тры каманды, якія па чарзе называюць нумаркі. Вядучы здымае кружок з нумарам і чытае па сцэнарыю, што азначае гэты нумар. У сцэнарыі прадугледжаны 39 пытанняў, восем нумаркоў – "павук", г.зн. – пераход хода; два нумары – "перліна" – каманда атрымлівае 1 бал і працягвае гульню; два нумары – "кропля вады" – пераход хода, і "змываюцца" ўсе балы. Калі каманда дае правільны адказ, яна атрымлівае 1 бал і працягвае гульню, калі адказвае няправільна – ход пераходзіць другой камандзе.

Тэма 1. Кветкі ў легендах.

1. Па легендзе, неба апусцілася на Зямлю і ператварылася ў гэтую кветку. (Васілёк).

2. Лічылася, што ў ноч на Івана Купалу трэба ўзяць у рукі гэтую бессмяротную кветку разам з чароўнай кветкай папараці, тады толькі знойдзеш скарб. Што гэта за кветка? (Бяссмертнік).

3. "Павук".

4. Па легендзе гэтыя кветкі нарадзіліся з кропель крыві пастушка, якога пабіла раз'юшаная багіня Артэміда. (Гваздзік).

5. Гэтая кветка прачнулася вясной і так закахалася ў сонейка, што паварочваецца ўслед за ім, пакуль не ссівее. (Дзьмухавец).

6. Самых пяшчотных дзяўчат японцы называюць "окіку-сан", прыраўноўваюць іх да ззяння сонейка і пяшчоты гэтых кветак. (Хрызантэмы).

7. У Беларусі адзін з месяцаў названы ў гонар гэтай кветкі. (Верас).

Тэма II. Грыбное царства.

8. "Павук".

9. Як называецца навука аб грыбах? (Мікалогія).

10. "Павук".

11. Гэты грыб некалі выкарыстоўвалі як сухі кнот дя падпальвання. (Губа).

12. Гэты грыб ужо ў першыя два месяцы выкарыстання ў гады Вялікай Айчыннай вайны дапамог вярнуць здароўе 1227 хворым, ды і зараз дапамагае перамагаць мікробаўузбуджальнікаў захворванняў. (Пеніцыл).

13. Нягледзячы на "вясёлую" назву і прыгожую форму, пах у гэтага грыба агідны. (Вясёлка).

14. У 1847 годзе ў Ірландыі быў страшэнны голад з-за хваробы бульбы. Які грыб выклікаў гэтую хваробу? (Фітафтора).

Тэма III. У свеце птушак.

15. "Перліна".

16. "Павук".

17. Радзіму гэтых ружовых птушак адшукаў даследчык рускай Поўначы С.А.Бутурлін. (Ружовыя чайкі).

18. Гэтыя, самыя хуткакрылыя, птушкі пералятаюць пустыню Сахару за 10–12 гадзін. (Стрыжы).

19. Гэтая драпежная птушка лётае на вышыні, большай за кіламетр. (Сокал-сапсан).

20. Гэты вадзяны верабей – сапраўдны вадалаз. Пры паляванні на рыбу ён можа ныраць нават у ледзяную ваду. (Аляпка).

21. Гэтая птушка выводзіць птушанят позняй восенню і зімой корміць іх насеннем хвойных дрэваў. (Крыжадзюб).

Тэма IV. Рыбнае багацце Беларусі.

22. "Кропля вады".

23. Гэтая драпежная рыба мае вялізную галаву з шырокай пашчай і вострымі зубамі. Гэта ў казцы яна мудрая і добрая, а на самай справе – тыповы драпежнік. (Шчупак).

24. "Павук".

25. Назву гэтага еўрапейскага горада трэба прачытаць справа налева, тады атрымаецца назва рыбы. (Мілан-налім).

26. Як называецца група рыб, якія адкладваюць ікру на расліны? (Фітафілы).

27. Самая маленькая рыбка ў Беларусі. (Колюшка).

28. Прыручаная форма сазана. (Карп).

29. Як называюць вучоных, якія вывучаюць рыб? (Іхтыёлагі).

Тэма V. Зялёная аптэка.

30. Гэтыя кветкі не толькі "прадказваюць лёс", але і вельмі карысныя пры мыцці валасоў. (Рамонкі).

31. "Перліна".

32. З лісця гэтай расліны, цёплых з аднаго боку і халодных з другога, робяць адвар ад кашлю. (Падбел).

33. "Павук".

34. Гэтая вясновая кветка пяшчотная, прыгожая, але атрутная. Між тым, з яе рыхтуюць лекі ад захворванняў сэрца. (Ландыш).

35. Усе ведаюць, што лісце гэтай прыдарожнай расліны прыкладваюць да раны. (Трыпутнік).

36. Адвары з кветак гэтай жыгучай расліны п'юць пры галаўных болях і выкарыстоўваюць для паласкання валасоў. (Крапіва).

37. Гэтую расліну выкарыстоўваюць для лячэння скурных хвароб, аб чым можна здагадацца і па яе назве. (Чыстацел).

Тэма VI. Па слядах Рабінзона.

38. У паўночных краінах гэтую балотную расліну называлі "цёплай травой" і клалі яе ў абутак. (Асака).

39. "Кропля вады".

40. "Павук".

41. З лісця гэтай расліны робяць так званы капорскі чай, аб чым можна здагадацца па яго назве. (Скрыпень).

42. Роберт Стывенсан у сваёй баладзе сцвярджае, што некалі з мёду і кветак гэтай расліны гатавалі цудоўны напой. (Верас).

43. Японцы пачціва ставяцца да гэтай расліны, аднак гэта не перашкаджае гатаваць з яе салату. (Хрызантэма).

44. У аповесці Брэдберы з гэтай расліны рабілі віно. Аднак з яе карэння можна зрабіць напой, падобны да кавы, а з кветак... зварыць варэнне. (Дзьмухавец).

Тэма VII. Цуды прыроды.

45. Гэтая дзіўная кветка мае памер у дыяметры да 1 метра, а пах у яе, як у... гнілога мяса. (Рафлезія).

46. "Павук".

47. Лісце гэтага самага буйнага гарлачыка вырастае даўжынёй да 2 метраў. (Вікторыя рэгія).

48. Ніхто ніколі не бачыў, як цвіце гэтая расліна, але нашы продкі лічылі, што яна цвіце ў чэрвені кветкамі яркімі, як агонь. (Папараць).

49. У Іспаніі гэтую расліну спачатку разводзілі як дэкаратыўную, бо яе яркія плады лічылі атрутнымі. Першымі іх паспрабавалі італьянцы і назвалі "залаты яблык". (Памідор).

50. Узрост гэтых раслін – каля трох мільярдаў гадоў. (Сіне-зялёныя водарасці).

51. За суткі гэтая злакавая расліна можа вырасці на метр. (Бамбук).

Галіна КАПЕЦКАЯ,
настаўніца гімназіі Светлагорска.

Настаўнік і акцёр – прафесіі родныя

Калі акцёрскі "вірус" трапіў аднойчы ў тваю душу, дык гэта ўжо назаўжды. Галіна Рыгораўна ўспамінае, што ў юнацтве, займаючыся ў тэатральнай студыі пры Рускім тэатры імя Горкага, яна не ўяўляла сабе іншага лёсу за акцёрскі. У той час уся наша магутная краіна была ахоплена тэатральнай ліхаманкай, ва ўстановах і арганізацыях ствараліся гурткі, студыі. У Галіны Рыгораўны тэатр быў сапраўдны, і яна грала на адной пляцоўцы і разам са славутымі акцёрамі. Але лёс вызначыў для яе іншую галоўную ролю. Пакінуўшы тэатр, скончыўшы Інстытут замежных моў, Галіна Рыгораўна Праснова пайшла вучыць дзяцей французскай мове.

Прафесія акцёра – родная настаўніцкай. Перад вучнямі ў класе настаўнік аднача́сова і акцёр, і рэжысёр-пастаноўшчык. "Асабліва калі ты выкладаеш замежную мову, – заўважае Г.Р.Праснова, – бо вывучаць замежную мову па-за моўным асяроддзем вельмі складана. Трэба ўявіць і паверыць, што ты знаходзішся ў той краіне, мову якой вывучаеш, звяртаешся да яе жыхароў. У такія хвіліны перад вучнямі трэба нешта сыграць, зымправізаваць. На ўроку мы любілі з дзецьмі драматызаваць тэкст". Можна ўявіць сабе гэтыя класныя прадстаўленні. Галіна Рыгораўна – вельмі абаяльная жанчына, якая адразу ж вабіць да сябе, і табе перадаецца яе жыватворная энергія, хочацца пераймаць яе дыкцыю, пластыку рухаў, яркую міміку. Часу, адведзенага на ўрок, не хапала ні дзецям, ні іх настаўніцы, каб задаволіць сваё жаданне патэатральнічаць, тады і з'явіўся ў сярэдняй школе № 79 з паглыбленым вывучэннем французскай мовы тэатральны гурток, які рос разам з дзецьмі. Спачатку, у малодшых класах, ён быў лялечным, пасля, у старшых класах – акцёрскім. Галіна Рыгораўна называла той свой гурток тэатрам "для хатняга карыстання", бо іх пастаноўкі маглі ацэньваць толькі калектыў школы і бацькі.

Дзевяць гадоў таму Французскае пасольства аб'явіла аб Рэспубліканскім фестывалі франкафонных тэатраў, і гэта стала штуршком, каб рыхтавацца да вялікай сцэны і ацэнкі прафесійнага журы. Дзеці з 79-й школы штогод прымалі ўдзел у фестывалі, іх ігра заўсёды адзначалася, але, па ўмове конкурсу, паехаць у Францыю мог толькі пераможца, які дасягнуў паўналецця. "Шкада было, – прызнаецца Галіна Рыгораўна, – аднак мы ўсё роўна стараліся і ... атрымалі сваю такую чаканую ўзнагароду". Гэтым летам Сяргей Чакановіч – спадар Пурсаньяк Мальера – паедзе ў Францыю. Сярожа – дзесяцікласнік, пасля заканчэння школы марыць стаць праграмістам, а тэатр і мова – яны спатрэбяцца. У школе любяць і чакаюць пастановак Г.Р.Прасновай. Калі для сваіх ставілі " Спадара Пурсаньяка", зала была паўнюткай. Спектакль атрымаўся вясёлым, павучальным, дзеці гралі проста бліскуча – зала гучна апладыравала і ад душы смяялася.

У тэатр Прасновай прымаюцца ўсе, хто пажадае, многія пасля, аднак, не вытрымліваюць. За лёгкай ігрой акцёраў на сцэне хаваецца вялікая карпатлівая праца па-за ёю. Дзеці застаюцца пасля асноўных заняткаў і шмат рэпеціруюць, перш-наперш над мовай, вымаўленнем, бо гэта – візітоўка. Так атрымліваецца, што ў акцёры ідуць вучні, якія ўжо добра ведаюць французскую мову, а тэатр яшчэ дапамагае ім яе ўдасканальваць. "Заняткі ў тэатры – таксама нейкая частка вучэбнай дзейнасці. Дзеці на сцэне набываюць свабоду гаварэння на замежнай мове, атрымліваюць жыццёвы вопыт, праігрываючы па шмат разоў розныя сітуацыі, якія яшчэ не тычацца іх узросту, але пры сутыкненні з імі далей дзіця ўжо не разгубіцца і правільна адрэагуе" – упэўнена Г.Р. Праснова.

Настаўніца вучыць сваіх выхаванцаў шмат працаваць. У самых маленькіх школьнікаў французская мова – самы любімы прадмет, бо пісаць і чытаць нічога не трэба, а толькі гуляй, гуляй. Дамагаючыся хуткіх поспехаў, яны думаюць, што ім і надалей вучоба будзе так лёгка давацца. Надыходзіць спад, за якім кожны наступны рух наперад даецца з вялікімі намаганнямі. "У кожнага дзіцяткі свае крокі развіцця", – лічыць Галіна Рыгораўна. Яна не прыхільніца таго, каб дзяцей адбіралі ў моцныя і слабыя групы. Зразумела, што з добрым слыхам і памяццю прасцей вывучаць замежную мову, але ў сучасных дзяцей ёсць яшчэ вялікая матывацыя – стасункі з французскімі аднагодкамі, якія прыязджаюць у школу, удзел у фестывалі, барацьба за першае месца ў ім. Я б яшчэ дадала як матывацыю – любімага настаўніка.

На ўроках французскай вучні вучацца зносінам, а ад патрэбы правільна і зразумела выкладаць сваю думку ідзе ўжо навучанне граматыцы. Галіна Рыгораўна складала свой кожны ўрок па правілах рэжысуры. Спачатку яна імкнулася адчуць клас – настрой, думкі, жаданні – і можа так некалькі хвілін размаўляць з імі на розныя тэмы, толькі пасля таго, як атрымлівала ўвагу класа, пачынала ўрок. Яна – вялікая фантазёрка, кажа, што ў педагагічнай дзейнасці без гэтага не абысціся. Дзеці пазасынаюць, калі ім марудна казаць нешта. Урок, як і спектакль, павінен мець завязку (абавязкова інтрыгуючую і захапляльную), сюжэт (цікавы, змястоўны, з пераменай дзеянняў) і развязку (добрую, станоўчую). Вучні прызвычайваюцца запамінаць замежныя словы лагічна, у кантэксце. Падбіраюцца розныя тэксты на адну тэму, а затым праігрываюцца ад першай асобы, ад трэцяй. Галіна Рыгораўна настройвае: калі жадаеш гаварыць на французскай мове – больш гавары, калі пісаць, дык шмат пішы. Паўтарай, пакуль не адчуеш пэўны аўтаматызм, калі ўжо не трэба задумвацца над кожным словам і ўспамінаць правіла.

Г. Р. Праснова восем гадоў адпрацавала ў 79-й школе, вельмі пяшчотна ўспамінае творчы калектыў сваіх мінулых калег. Сёння яна займаецца са студэнтамі БДУ, але школьны тэатр не пакідае. Сёлета яна атрымала вялікае шчасце і гонар за перамогу сваіх школьных акцёраў. "Вірус" тэатральны працягвае распаўсюджвацца, на IX Рэспубліканскім фестывалі франкафонных тэатраў дэбютавалі яе студэнты. Брава!

Святлана КІРСАНАВА.

Настольная кніга для настаўніка роднай мовы

***"У** нацыянальнай мове, вусна-паэтычнай творчасці, мастацкай літаратуры, навуковых працах, героях і сімвалах кожны народ выказвае, сцвярджае і пакідае ў спадчыну нашчадкам сваё разуменне Бога, ісціны, свету, дабра і зла, высакароднага, каштоўнага і прыгожага, называе сваіх ворагаў, дабрадзеяў і выратавальнікаў".*

Гэтыя словы – з манаграфіі нашага выбітнага навукоўца В.У.Протчанкі "Актуальныя праблемы тэорыі і практыкі навучання беларускай мове", прэзентацыя якой адбылася нядаўна ў Нацыянальным інстытуце адукацыі. Калегі і вучні Васіля Ульянавіча шырока абмяркоўвалі ягоную працу, узгадвалі яго вялізны педагагічны вопыт – і гэтак, спакваля, прэзентацыя ператварылася ў невялікую навукова-метадычную канферэнцыю.

Кніга гэтая – вынік шматгадовай творчай працы педагога. Ёй папярэднічала больш за 100 навуковых артыкулаў, у іх аснове таксама – шматлікія лекцыі па методыцы навучання роднай мове, прачытаныя аўтарам на беларускім аддзяленні філалагічнага факультэта БДУ.

Васіль Ульянавіч дае ў кнізе азначэнне методыкі навучання роднай мове як самастойнай педагагічнай навукі, па-новаму вырашае некаторыя арганізацыйна-педагагічныя і дыдактычна-метадычныя пытанні, накіраваныя на паляпшэнне школьнай моўнай адукацыі. Вучоны праводзіць думку аб тым, што разумовае развіццё, выхаванне дзяцей, станаўленне іх паводзінаў, ідэй, перакананняў светапогляду, рэлігійнага і маральна-этычнага характару адбываецца пад уздзеяннем навучальна-выхаваўчага працэсу, асяроддзя блізкіх людзей, а таксама трапнага роднага слова, ужытага ў адпаведнасці з канкрэтнай жыццёвай сітуацыяй.

Аўтар вельмі шкадуе, што ў нашых умовах школа ўводзіць у практыку навучання не жывую народную мову, а нейкі газетна-нейтральны стандарт, пазбаўлены яркіх нацыянальных адзнак і мудрых народных думак, этнічнай памяці, культуры, этнаграфіі, тапанімікі. "Нярэдка мова нашых суайчыннікаў нагадвае пратэз, трасянку, на якой можна абменьвацца інфармацыяй, але нельга выказаць мысліцы, па-філасофску разважаць, паўнакроўна выражаць сваю індывідуальнасць. Уласная высакародная думка нараджаецца не чужымі ідэямі і не любым словам, а толькі словам народным, праўдзівым, жывым, індывідуальным, укаранёным у свядомасць і быццё, глыбока асэнсаваным, суадносным з вобразам людзей і нацыянальнай традыцыяй".

У цэнтры ўвагі кнігі – метадычнае майстэрства настаўніка роднай мовы. Васіль Ульянавіч сцвярджае, што не існуе ў прыродзе іншай педагагічнай велічыні, якую можна было б прыраўняць да той ролі, што выконвае родная мова ў пазнанні жыцця і навук, фарміраванні светапогляду дзяцей, станаўленні іх цэласнага духоўнага аблічча. Аўтар глыбока перакананы, што ў цеснай сувязі з маўленчым развіццём развіваецца памяць дзяцей, іх мысленне, успрыманне.

Кожны раздзел манаграфіі напісаны з клопатам пра родную мову. І гэты ж клопат пранізвае ўсю манаграфію, якая падсумавала зробленае Васілём Ульянавічам Протчанкам за гады ягонай навуковай дзейнасці.

Ён узняўся на вышыні філасофскага асэнсавання самога працэсу адукацыі і методыкі выкладання мовы, разглядаючы іх з пазіцыі сумяшчэння розных навук – філасофіі, псіхалогіі, сацыялогіі, педагогікі, антрапалогіі і інш. Ён стварыў кнігу, якая яшчэ доўгія гады будзе настольнай у клапатлівых настаўнікаў роднай мовы.

Як адзначыў намеснік дырэктара Нацыянальнага інстытута адукацыі Мікалай Яленскі, у сваёй манаграфіі В.У.Протчанка паказаў перспектыўныя напрамкі развіцця беларускай мовы як навукі. І яны стануць прадметам абмеркавання на наступнай канферэнцыі па методыцы выкладання беларускай мовы – канферэнцыі, прысвечанай памяці вялікага педагога Васіля Ульянавіча Протчанкі.

Галіна СІДАРОВІЧ.

Прадоўжыць добрыя традыцыі і разбурыць нядобрыя міфы -

па такім шляху вырашылі пайсці стваральнікі першай у Беларусі "Матэматычнай энцыклапедыі"

***Н**адоечы ў Нацыянальнай бібліятэцы Рэспублікі Беларусь адбылася прэзентацыя "Матэматычнай энцыклапедыі", якая пабачыла свет у выдавецтве "Тэхналогія". З'яўленне гэтага ўнікальнага навукова-даведачнага выдання сталася сапраўднай падзеяй адначасна ў навуковым і культурным жыцці нашай краіны.*

Унікальнага – ужо нават па адной той прычыне, што гэта першае ў Беларусі выданне такога тыпу. Тое, што з'явілася яно ў нас толькі на пачатку XXI стагоддзя, – зусім не сведчанне адсталасці матэматычнай навукі ў нашай краіне. Наадварот, нараджэнне цалкам беларускай (і па грамадзянстве аўтараў, і па ўласна мове) "Матэматычнай энцыклапедыі" сталася магчымым дзякуючы рэальнаму росквіту класічнай матэматыкі і шматлікіх дастасоўных да яе кірункаў менавіта ў Беларусі. Далёка не ў кожнага народа ёсць свая матэматычная энцыклапедыя: гэткія выданні найчасцей перакладаюць, а не ствараюць.

У стварэнні ж першай беларускай "Матэматычнай энцыклапедыі" бралі ўдзел больш за 100 беларускіх матэматыкаў на чале з галоўным рэдактарам выдання, доктарам фізіка-матэматычных навук Васілём Берніком. Каля 10 гадоў ім спатрэбілася на тое, каб рэалізаваць гэтую грандыёзную і смелую задуму – увасобіць сістэму матэматычных паняццяў і іх узаемадачыненняў менавіта ў беларускім слове. Але, як зазначана ў прадмове да выдання, "кніга не змагла б стаць рэальнасцю, калі б не было стваральнай працы папярэднікаў. Тэрміналагічны падмурак для яе закладзены яшчэ на пачатку XX стагоддзя такімі матэматыкамі і лінгвістамі, як Аляксандр Данілевіч, Вацлаў Ластоўскі, Клаўдусь Дуж-Душэўскі, Уладзімір Дадырка, Аляксандр Круталевіч, Антон Лёсік, Язэп Пятосін і інш. Іхнія здабыткі, а таксама напрацоўкі пазнейшых навукоўцаў леглі ў аснову слоўнікаў і падручнікаў матэматыкі, выдадзеных за апошнія дзесяць гадоў. Яны неаднаразова абмяркоўваліся на навуковых канферэнцыях, семінарах і апрабаваліся ў працэсе выкладання вышэйшай матэматыкі ў розных ВНУ нашай краіны. Скарыстаная ў энцыклапедыі тэрмінасістэма працягвае менавіта гэтыя традыцыі".

Зрэшты, апрача таго, што энцыклапедыя "працягвае традыцыі", яна і разбурае традыцыйны і прыкры міф аб непрыдатнасці беларускай мовы для дакладных навук. Як зазначыла падчас прэзентацыі адна з аўтараў выдання Тамара Сухая (якая, дарэчы, адзінаццаць гадоў выкладала матэматыку па-беларуску), працэс стварэння ўласнабеларускіх матэматычных тэрмінаў яскрава засведчыў магутныя словаўтваральныя магчымасці роднай мовы і, што не менш важна, такую вызначальную яе асаблівасць, якую прынята называць моўнай эканоміяй. Аказалася, у многіх выпадках беларуская тэрмінасістэма выйгравала ў той жа рускай, што, паміж іншым, мае за сабой аб'ектыўныя прычыны: расійская тэрміналогія складвалася спантанна па меры таго, як развівалася сама матэматычная навука; беларускія ж навукоўцы мелі магчымасць аналізаваць і выбіраць найбольш прыдатныя тэрміналагічныя варыянты з улікам развіцця самой матэматыкі і ўласна мовы.

Усведамляючы той факт, што ў ідэале паміж сістэмай паняццяў і сістэмай тэрмінаў павінна існаваць узаемна адназначная адпаведнасць, аўтары беларускай энцыклапедыі імкнуліся да таго, каб кожны тэрмін азначаў адно паняцце. У той жа час ад патрабавання "адно паняцце – адзін тэрмін" у асобных выпадках давялося адысці і некаторыя паняцці пазначыць больш чым адным адпаведнікам. Так, поруч з тэрмінамі, утворанымі з дапамогай уласнабеларускіх сродкаў, дзе-ні-дзе падаюцца сінанімічныя тэрміны з прычын іх звыкласці: напрыклад, развязак, рашэнне; простая лінія, прамая лінія. І ў гэтым – зусім не так званая беларуская ляльнасць, а не што іншае, як прафесійная дальнабачнасць стваральнікаў энцыклапедыі: сённяшняя іх пазіцыя ў дачыненні да тэрміналогіі "можа быць скарэктавана надалей жывой практыкай скарыстання роднага слова ў матэматычных навуках, яе дастасаваннях і выкладанні матэматычных дысцыплін".

Застаецца дадаць, што акрамя асноўнай часткі (каля 2500 энцыклапедычных артыкулаў), у першую беларускую "Матэматычную энцыклапедыю" ўваходзяць біяграфічныя даведкі пра 250 замежных і беларускіх навукоўцаў (дактароў фізіка-матэматычных і педагагічных навук па спецыяльнасці "Методыка матэматыкі"), а таксама дадатак – беларуска-англійскі і расійска-беларускі слоўнікі матэматычных тэрмінаў і тэрміналагічных словазлучэнняў.

Ці прыжывуцца новыя традыцыі ў беларускай матэматычнай тэрміналогіі і ці здольныя разбурыцца ў гэтай галіне старыя міфы, пакажа час.

Мікола ЧЭМЕР.

***М**агілёўская абласная ўзбуйненая друкарня тысячным тыражом выпусціла навучальны дапаможнік "Геаграфія Хоцімскага раёна" - усходняга "фарпоста" Айчыны. Яго аўтар - настаўнік геаграфіі мясцовай школы і заўзяты краязнаўца Віктар Міхайлавіч Крывіцкі.*

Геаграфія ўсходняга "фарпоста"

Ва ўступе аўтар знаёміць чытачоў з гістарычнымі звесткамі (ад 1398 года) самага ўсходняга раёна Рэспублікі Беларусь, які першым быў вызвалены ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў у верасні 1943 года, са славутымі ўраджэнцамі – Героямі Савецкага Саюза і поўнымі кавалерамі ордэна Славы, вядомымі вучонымі і літаратарамі. Тут жа змешчаны маляўнічыя фотаздымкі Хоцімскага Сабора Святой Тройцы – паменшанай у 10 разоў копіі Маскоўскага Сабора Хрыста Спасіцеля, а таксама адзінага ў Беларусі помніка воінам-кавалерыстам, якія абаранялі Радзіму ў гады вайны. У двух наступных раздзелах аўтар вядзе аповед пра геаграфічнае становішча і геалагічную будову Хоцімшчыны, яе карысныя выкапні (торф, сапрапелі, даламіты, гліны і шкляныя пяскі, знойдзеныя фасфарыты), клімат, глебы і ўнутраныя воды, пра флору і фауну, прыродаахоўныя меры.

У Чырвоную Кнігу Рэспублікі Беларусь, паведамляе аўтар дапаможніка, занесены такія жывёлы Хоцімшчыны, як барсук і чорны бусел, а ўрочышча "Заечы вугал" разам з даўгавухімі аблюбавала сям'я мядзведзяў.

У перадапошнім раздзеле аб насельніцтве засведчана: Хоцімшчына – раён інтэрнацыянальны, бо тут пражываюць прадстаўнікі 12 нацыянальнасцей.

На жаль, адзначаецца тэндэнцыя да змяншэння з 60-х гадоў колькасці насельніцтва пры росце беспрацоўя і недахопе спецыялістаў, асабліва медыцынскіх работнікаў.

Апошні, пяты, раздзел (у табліцах і схемах) дае яскравую карціну стану народнай гаспадаркі ўсходняга раёна краіны. Сельская гаспадарка мае мяса-малочны накірунак з развітым ільнаводствам.

Прамысловыя прадпрыемствы займаюцца перапрацоўкай сельскагаспадарчай сыравіны, выпускаюць вырабы лёгкай і дрэваапрацоўчай прамысловасці, будаўнічыя матэрыялы.

Пры характарыстыцы транспарту падкрэслена: новым для Хоцімскага раёна стаў газаправодны транспарт, які сюды прыйшоў у 1998 годзе.

Напрыканцы пададзены звесткі пра сацыяльную сферу Хоцімшчыны: гандаль і сувязь, адукацыю і медыцыну, культурна-асветныя ўстановы, фізічную культуру і спорт.

Брашура Віктара Крывіцкага аргументавана-доказная – найперш дзякуючы наяўнасці пераканаўчых табліц і схем, праілюстравана каляровымі фотаздымкамі Сяргея Азанава. Рэдактар выдання – Уладзімір Хамякоў. Гэтае трыо неабыякавых да роднага краю людзей заслугоўвае шчырай павагі і пашаны не толькі ад навучэнцаў, але і ад дарослых.

Леанід РАМАНЕНКА?
выдатнік народнай адукацыі.

Новыя кнігі

"Беларускі кнігазбор" прапануе

На паліцах кнігарняў – навінка: у папулярнай серыі "Беларускі кнігазбор" толькі што выйшла кніга "Выбраныя творы" знакамітай беларускай паэтэсы XX стагоддзя, аўтаркі гімна "Магутны Божа", песень "У гушчарах", "Песня каліноўцаў" Наталлі Арсенневай, якая больш за 50 гадоў пражыла ў эміграцыі (ЗША) і творчасць якой у савецкі час была пад забаронай. Найбольшы раздзел кнігі склала лірыка паэткі. Чытач пазнаёміцца таксама з паэмамі і вершаванымі апавяданнямі. У раздзеле "Драматургія" друкуецца лібрэта оперы "Усяслаў Чарадзей", а ў раздзеле "Пераклады" – перастворания Н.Арсенневай славутая "Песня пра зубра" Міколы Гусоўскага. Надзвычай цікавыя ўспаміны аўтаркі, у якіх яна расказвае пра сваё вялікае і складанае жыццё (толькі шэсць гадоў не дажыла яна да свайго 100-годдзя). Добра дапаўняюць раздзел успамінаў гутаркі з Наталляй Арсенневай журналістаў, а таксама яе пісьмы да дзеячаў беларускай культуры. У "Дадатку" падаюцца ўспаміны і згадкі пра Н.Арсенневу Г.Бураўкіна, Р.Жук-Грышкевіч і інш. З аднатомніка выбраных твораў культурная грамадскасць, настаўнікі і вучні ўпершыню маюць магчымасць пазнаёміцца з усёй разнастайнасцю творчай спадчыны Наталлі Арсенневай, паэтэсы з таго ж роду, які ў XIX стагоддзі даў свету Міхаіла Лермантава.

Ніна КУДРЭЙКА.

Акцэнт - на развіццё творчай актыўнасці

В.П.Коцікава, В.Г.Кухаронак. Эстэтычнае выхаванне малодшых школьнікаў: Дапаможнік для настаўнікаў, педагогаў пазашкольных устаноў. - Мн,: Навукова-метадычны цэнтр вучэбнай кнігі і сродкаў навучання, 2001. - 192 с.

Дапаможнік прысвечаны прыярытэтнаму напрамку работы педагогаў у пачатковых класах – эстэтычнаму выхаванню малодшых школьнікаў.

Да гэтага часу вырашэнне гэтай праблемы ў педагагічнай практыцы традыцыйна зводзілася да правядзення масавых мерапрыемстваў, а таксама да арганізацыі асобных формаў творчай дзейнасці.

У дапаможніку В.П.Коцікавай і В.Г.Кухаронак мэты і задачы эстэтычнага выхавання малодшых школьнікаў паслядоўна вынікаюць з навуковага абгрунтавання прыярытэтных аспектаў гэтага працэсу, які выяўлены на аснове заканамернасцей і ўзроставых асаблівасцей фарміраваня і развіцця эстэтычнай свядомасці дзяцей.

У дапаможніку змешчаны вялікі метадычны матэрыял, які вызначаецца навізной, што яшчэ раз пацвярджае практычную значнасць кнігі. Да яе станоўчых рысаў можна аднесці распрацоўку аўтарамі розных гульневых фармаў па развіццю мастацка-творчага патэнцыялу вучняў.

Найбольш значным з'яўляецца той факт, што аўтары робяць акцэнт на развіццё творчай актыўнасці дзяцей і бачаць у гэтым вышэйшы ўзровень актыўнасці з усіх яе відаў у гэтым узросце.

Праблема развіцця творчай актыўнасці ў педагагічнай практыцы дагэтуль зводзілася да прыёмаў і спосабаў актывізацыі мыслення школьнікаў. У псіхалогіі вырашэнне гэтай праблемы займае асаблівае месца сярод навуковых распрацовак, накіраваных на павышэнне эфектыўнасці творчай дзейнасці дзіцяці. Разам з тым аўтарамі зроблена ўдалая спроба разгледзець эстэтычнае выхаванне малодшых школьнікаў выключна з педагагічных пазіцый як паказчык, які падлягае фарміраванню педагагічным інструментарыем.

Трэба адзначыць, што асноўныя навукова-педагагічныя палажэнні, якія сфармуляваны аўтарамі ў кнізе, абгрунтавана вынікаюць з аналізу цэлага шэрагу работ па псіхалогіі ў гэтай галіне (Л.І.Бажовіч, Л.С.Выгоцкага, Я.П.Крупніка, С.Л.Рубінштэйна і інш.), што дае права гаварыць пра наяўнасць псіхалагічнага суправаджэння ў пабудове працэсу развіцця творчай актыўнасці дзяцей.

Пэўную навуковую значнасць мае абгрунтаванне аўтарамі магчымасцей развіцця і рэалізацыі тыпаў сінтэзу мастацтваў у педагагічнай практыцы, а таксама і выяўленне найбольш эфектыўных з пункту погляду выхавання малодшых школьнікаў.

Распрацаваныя аўтарамі формы эстэтычнага выхавання дазваляюць рэалізаваць на практыцы палажэнне Л.С.Выгоцкага аб эфектыўнасці сінтэтычна мастацкай дзейнасці дзіцяці гэтага ўзросту.

Навуковую цікавасць уяўляе таксама выкладзеная ў кнізе методыка дыягностыкі ўзроўняў сфарміраванасці яе малодшых школьнікаў і ўмовы стымулявання творчай актыўнасці ў працэсе эстэтычнага выхавання. Упершыню ў педагагічнай навуцы распрацаваны канкрэтныя паказчыкі і крытэрыі, якія адлюстроўваюць якасць выхаваўчага працэсу. У дапаможніку – гэта якасць эстэтычнага выхавання малодшых школьнікаў, паколькі творчая актыўнасць з'яўляецца асноўным паказчыкам іх эстэтычнай выхаванасці.

Усе палажэнні кнігі абгрунтаваны, змест вызначаецца высокім навукова-метадычным узроўнем падачы матэрыялу.

З кнігай карысна будзе пазнаёміцца не толькі педагогам усіх навучальна-выхаваўчых устаноў, але і практычным псіхолагам.

Ігар КАВЕЦКІ,
кандыдат псіхалагічных навук, дацэнт, загадчык кафедры юрыдычнай псіхалогіі Мінскага інстытута кіравання.

І медыку, і педагогу

***П**абачыла свет другая кніга доктара медыцынскіх навук С.А.Ігумнава "Асновы псіхатэрапіі дзяцей і падлеткаў". Гэтая кніга належыць да ліку тых, якія становяцца настольнымі. У ёй сістэматычна выкладзены асноўныя паняцці і методыкі клінічнай псіхатэрапіі дзяцей і падлеткаў. Яе змест адлюстроўвае нашу сённяшнюю рэчаіснасць і тыя псіхалагічныя праблемы, якія, на жаль, вельмі шырока распаўсюджаны.*

Разглядаючы асаблівасці дыягнастычнага інтэрв'ю ў дзіцячым і падлеткавым узросце, аўтар апісвае розныя метады ўстанаўлення кантакту з дзецьмі рознага ўзросту і падлеткамі. Наладжванне прадуктыўнага кантакту з'яўляецца першым крокам псіхатэрапеўтычнага ўздзеяння. Яно садзейнічае вызначэнню ключавых установак для псіхатэрапеўтычнага ўмяшання і ўстанаўленню тэрапеўтычных стасункаў - "дагавора" з пацыентам.

Уяўляе цікавасць раздзел кнігі, прысвечаны псіхадыягнастычным і псіхатэрапеўтычным аспектам дзіцячага малюнка. Маляванне ў параўнанні з маўленнем мае бясспрэчную перавагу: яно "інтэрнацыянальнае" і даступнае ўсім. Групавыя заняткі даюць дзіцяці магчымасць адчуць падтрымку і ўвагу да сябе з боку іншых, што садзейнічае фарміраванню пачуцця даверу да свету і людзей.

У кнігу ўведзены новы раздзел - "Клінічныя асаблівасці ранняга (падлеткавага) алкагалізму і яго псіхатэрапія". З сучаснага пункту гледжання, любыя залежныя паводзіны разглядаюцца як своеасаблівая затрымка сталення асобы. Калі да падлеткавага перыяду набліжаецца чалавек, які ўжо мае ўнутры- і міжасобасныя праблемы (напрыклад, вырас у сям'і алкаголікаў, дзе скажоная сістэма стасункаў паміж людзьмі), такая асоба не можа канструктыўна пераадолець "крызіс ідэнтычнасці" і вымушана звяртацца да сурагатаў міжасобаснага ўзаемадзеяння (алкаголю, наркотыкаў), што яшчэ больш затрымлівае сталенне і выклікае сацыяльную дэзадаптацыю.

У плане псіхапрафілактыкі алкагалізму, сцвярджае аўтар кнігі, наспела неабходнасць актывізацыі сістэмнай падрыхтоўкі ўрачоў, псіхолагаў, сацыяльных работнікаў, паколькі прафілактыка залежнасцей з'яўляецца не толькі медыцынскай, але і сацыяльна-псіхалагічнай праблемай.

Адзін з раздзелаў кнігі прысвечаны асаблівасцям суіцыдальных паводзін і крызіснай псіхатэрапіі ў падлеткаў. Самагубствы і суіцыдальныя спробы наносяць істотны матэрыяльны і асабліва вялікі маральны ўрон грамадству. Самазабойствы займаюць першыя пазіцыі ў спісе асноўных прычын смерці асоб маладога працаздольнага ўзросту. Вынікі аналізу асаблівасцей парасуіцыдаў асоб маладога ўзросту, якія прыводзяцца ў кнізе, маюць значэнне для распрацоўкі мерапрыемстваў, накіраваных на зніжэнне ўзроўню суіцыдальных паводзін.

Асаблівасцю выдання з'яўляецца таксама ўключэнне вялікага раздзела, прысвечанага псіхатэрапіі эмацыянальных і паводзінавых расстройстваў дзяцей, што ўзнікаюць у іх пры бедствах і катаклізмах. У аснову такой тэрапіі пакладзены вынікі даследаванняў, праведзеных у забруджаных зонах пасля катастрофы на Чарнобыльскай АЭС.

С.А.Ігумнаў указвае, што асноўную ролю ў павелічэнні эмацыянальных расстройстваў і парушэнняў сацыяльнага функцыянавання ў апрамененай групы дзяцей адыгрываюць неспрыяльныя псіхалагічныя і сацыяльна-дэмаграфічныя фактары, такія, як нізкі адукацыйны ўзровень бацькоў, дэфіцыт інфармацыі аб стане навакольнага асяроддзя, разрыў мікрасацыяльных кантактаў і цяжкасці адаптацыі, якія ўзнікаюць у працэсе перасялення з пацярпелых раёнаў. Аўтар прапануе стройную канцэпцыю арганізацыі псіхатэрапеўтычнай і псіхасацыяльнай дапамогі такім дзецям.

У кнізе "Асновы псіхатэрапіі дзяцей і падлеткаў" удала спалучаюцца даступнасць выкладання складаных паняццяў сучаснай псіхалогіі і псіхатэрапіі са строгай навуковасцю і дэталёвасцю ў апісанні канкрэтных псіхатэрапеўтычных методык, што робіць яе неабходнай для спецыялістаў, якія працуюць у галіне дзіцяча-падлеткавай псіхіятрыі, псіхатэрапіі, узроставай, клінічнай і сацыяльнай псіхалогіі.

Гэтую кнігу я б параіла мець студэнтам не толькі медыцынскіх, але і псіхалагічных і педагагічных ВНУ. Яна будзе карыснай для педыятраў, неўрапатолагаў, педагогаў, псіхіятраў і проста для бацькоў, якія хочуць ведаць, што адбываецца з іх дзецьмі і да каго ў выпадку неабходнасці звяртацца.

У дапаможніку даецца пералік вучэбных відэафільмаў і фільмаў для рэлаксацыі, а таксама адрас, па якім іх можна заказаць.

Тамара ШАЎЧЭНКА.

Са скарбаў народнай культуры

Вяселле – адна з найбагацейшых з'яў беларускай культуры. Менавіта ў самой назве "вяселле" закладзены шматвекавы аптымізм народа. Між тым палескае вяселле, як зазначае аўтар выдання "Песенны фальклор Палесся" У.І.Раговіч, з'яўляецца бадай самым старажытным, самым цікавым, самым складаным як па зместу, характары, так і па форме абрадам. Другі том трохтомнага выдання, які прысвечаны вясельным абрадам і песням двух надзвычай самабытных раёнаў беларускага Палесся – Пінскага і Кобрынскага, пабачыў свет у выдавецтве "Чатыры чвэрці".

Трэба адразу зазначыць, што гэта кніга – вынік мэтанакіраванай шматгадовай працы, у час якой збіральнікам упершыню ўдалося занатаваць унікальную сістэму напеваў, а таксама багацейшую сучасную вясельную традыцыю, якія маюць выключна мастацкую, навуковую і практычную значнасць. Інакш кажучы, прыведзеныя ў кнізе ўзоры абрадавых песень дазваляюць меркаваць аб старажытных формах народнай музыкі, яны цудоўна характарызуюць мастацкую сталасць беларускага народа, яго нацыянальную спецыфіку музычнага і паэтычнага мыслення.

Выдатны знаўца і збіральнік беларускага песеннага фальклору Р.Р.Шырма вызначыў вяселле як народную сямейную "оперу": з уступам, развіццём дзей, эпілогам. Па ўсіх канонах оперы, музычных твораў такога маштабу яна насычана шматлікімі музычна-паэтычнымі характарыстыкамі вобразаў, шматпланавымі і шматзначнымі тэатральнымі дзеяннямі, якія ўключаюць у сябе магічна-рэлігійны змест, адпаведныя рытуалы і абрады.

Прапануемы другі том "Песеннага фальклору Палесся" складзены такім чынам, што чытач адразу акунаецца ў атмасферу вяселля – з моманту яго пачатку і, паступова, быццам на правах сапраўднага госця, удзельнічае ў свяце да канца. Песенны матэрыял вялізны, бо запіс рабіўся ў розных вёсках Кобрынскага і Пінскага раёнаў, таму і варыянтаў напеваў мноства. Тут і песні з нагоды заручын, і зборнай суботы, і каравайныя, і аб тым, як малады з бацькам у першы дзень вяселля збірае дружыну і ад'язджае да маладой, і пра тое, як ідзе перапіванне маладой і абмен падарункамі, як прыбіраюць маладую на пасад г.д. Паслядоўна і памяркоўна, лагічна і па-мастацку дасканала яны даводзяць да велічна-святочнай кульмінацыі – самога застолля і падзелу каравая маладой і маладым, услед за чым ідуць абрадавыя песні развітання маладой з радзімай і сяброўкамі, ад'езд маладых і сваццi да хаты маладога, дзе працягваецца свята вяселля.

Але чытач сам ацэніць незвычайную самабытнасць і хараство ўсіх сабраных напеваў, пераказаць якія проста немагчыма. Мы ж хочам дадаць, што аўтарам, апрача ўсяго, распрацавана тыпалогія вясельных песень, якая змешчана ва ўступным артыкуле кнігі. Выданне разлічана на шырокае кола даследчыкаў, творцаў, чытачоў, што цікавяцца скарбамі беларускай народнай культуры і дбаюць аб іх захаванні.

Алена ШЫЦІК.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны прыёмнай рэдакцыі: 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-90-63, 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-53-22; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання — 36-43-71; інфармацыі — 36-43-71; навукі і ВНУ — 36-44-25; кіравання адукацыяй, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.
ФАКС: 36-53-22, bng@e-mail.ru

Адказны дзяжурны Галіна СІДАРОВІЧ.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва «Беларускі Дом друку», 220013, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12. Заказ № 3206
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 27.5.2002 г. у 18.10
Тыраж 30.000 экзэмпляраў.